

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Otázka genderových kvót: analýza z pohledu feminismu

Nikola Nováčková

Plzeň 2020

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Mezinárodní vztahy – britská a americká studia

Bakalářská práce

Otázka genderových kvót: analýza z pohledu feminismu

Nikola Nováčková

Vedoucí práce:

Mgr. Lenka Strnadová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2020

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, květen 2020

.....

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí práce Mgr. Lence Strnadové, Ph.D za cenné rady, připomínky, trpělivé vedení a čas, který mi v průběhu psaní práce věnovala. Zároveň bych ráda poděkovala svým rodičům, kteří mě vždy podporovali.

OBSAH

ÚVOD.....	6
1. KVÓTY	11
1.1. Vývoj genderové politiky.....	11
2. DĚLENÍ KVÓT.....	19
2.1. Rezervovaná křesla	19
2.2. Stranické kvóty.....	21
2.3. Legislativní kvóty.....	22
2.4. Dobrovolné kvóty (soft quotas)	23
3. ANALÝZA GENDEROVÝCH KVÓT Z POHLEDU ODLIŠNÝCH FEMINISTICKÝCH PORUDŮ	25
3.1. Liberální feminismus	27
3.2. Radikální feminismus.....	30
3.3. Socialistický feminismus	33
4. KOMPARATIVNÍ STUDIE ŠVÉDSKA A MAĎARSKA.....	36
4.1. Švédsko	36
4.2. Volby do švédského Riksdagu 1988–2019	38
4.3. Maďarsko	45
4.4. Volby do maďarského Országgházu 1990–2018	46
4.5. Komparace	53
ZÁVĚR	58
SEZNAM LITERATURY	61
Resumé.....	70
Přílohy.....	71

ÚVOD

Tématem práce jsou genderové kvóty analyzované z pohledu vybraných feministických proudů. Analýza bude probíhat v rovině politické, na vzorku dvou evropských států, Švédska a Maďarska. V rámci výzkumu se zaměříme na teoretické feministické přístupy, které nám v práci pomohou odůvodnit úspěšnou či neúspěšnou snahu o zvýšení počtu žen v politických institucích. Zaměříme se na vývoj, který vedl k přijetí genderových kvót a feministických teorií, analyzující jednotlivé kroky a opatření přijatá politickým establishmentem.

V současné době mají ženy možnost být aktivní součástí politické scény a hrát významnou roli v jejím utváření. Přesto se stále setkáváme s faktem, že jsou ženy na těchto politických postech, institucích a úřadech výrazně podreprezentovány. Diskuze o rovných podmínkách mezi muži a ženami, tedy o genderové rovnosti, se objevuje v různých oblastech, jako je rodinná politika, rovné podmínky na trhu práce nebo třeba sport. Proto pro nás může být překvapující, že v oblasti politické není volání po vyvážených podmínkách tak často vyslyšeno. Je sice pravda, že v dnešní době můžeme napočítat již přes sto států, které s genderovými kvótami nějakým způsobem pracují, přesto množství žen v politice stále výrazně zaostává za počtem mužů (Hudges 2019: 219). Důvodem, proč není brán tak velký ohled na to, jestli jsou ženy součástí politické interakce, může být i to, že početnější zastoupení mužů v politických institucích nijak neohrožuje fungování politického systému a státu jako takového. Genderové kvóty v politice jsou stále citlivým tématem, i proto že nepanuje shoda na tom, jakým způsobem genderovou nerovnost vyřešit. Můžeme zaznamenat mnoho konstruktivních návrhů, jak tento problém řešit, ale také mnoho negativních reakcí, proč této problematice nepřikládat takovou váhu. Přesto od devadesátých let dvacátého století můžeme zaznamenat nárůst zájmu o toto téma a je nutné podotknout, že zájem vzrostl nejen v akademických kruzích, ale také mezi laickou veřejností. Názory na danou problematiku se různí jak mezi laiky, akademiky, tak i mezi feministickými proudy. Kvóty jsou vnímány jako prostředek, součást afirmativních akcí¹, které mají vést k úplnému odstranění překážek, jež zabraňují dosažení rovnoprávnosti.

---

¹ V anglickém překladu Affirmative actions. „(...) jsou opatření zaměřená na určitou skupinu, jejichž cílem je napomoci vyrovnat znevýhodnění, které je zapříčiněno tradičními postoji a strukturami a mají napravit a zabránit diskriminaci, která vyplývá z příslušnosti k této skupině. Tato opatření bývají někdy

Hlavním tématem, kterému se v práci budeme věnovat, jsou genderové kvóty jako mechanismus, který má ženám usnadnit vstup do veřejné sféry. Zároveň tento mechanismus bude doplněn o analýzu z pohledu vybraných feministických proudů. Zaměříme se na argumenty, které feministické proudy, vůči genderovým kvótám zastávají. Jaký úhel pohledu na kvóty feministické proudy mají, zda je vnímají jako adekvátní řešení, anebo naopak jsou pro ně kvóty bezvýznamné, pokud se společnost nezmění jako celek. Analýza bude také doplněna o postoje, které jednotlivé proudy zastávají vůči postavení ženě ve společnosti, jaké jsou důvody její oprese a možná cesta k řešení tohoto útlaku. Snahou práce je tedy vytvořit soubor postojů jednotlivých feministických proudů vůči kvótám a zjistit co je pro ně příčinou malé participace žen ve veřejné sféře.

Cílem práce je zmapovat jaký postoj k genderovým kvótám, vybrané feministické proudy zaujmají. Dále potvrdit hypotézu, že pouhé přijetí genderových kvót jako součást afirmativních akcí a rámci politických stran není dostačujícím opatřením a feministickou optikou reflektovat faktory, které vnímají jako zásadní pro jejich úspěch, či neúspěch. Ověřením této hypotézy bychom měli, společně s dalšími výzkumnými podotázkami, uzavřít tuto práci. Závěrem bychom také měli vyslovit určité doporučení, jakým směrem by se generová politika měla, v těchto zkoumaných státech, ubírat.

Při psaní bakalářské práce budu vycházet zejména z odborné literatury, která bude zaměřena na téma genderových kvót, genderovou problematiku a feministickou teorii. V práci budeme vycházet autorek jako Anne Phillips a její knihy *Democracy and Difference* a také *Which Equalities Matter?* Využijeme i práci autorky Catharine A. MacKinnon, a to *Toward a Feminist Theory of the State*, nebo také knihu Johna Milla *On Liberty*. Jejich argumentaci využijeme zejména v kapitole feministických teorií a následné analýzy a komparace vybraných států. V otázkách genderových kvót budeme vycházet z autorek jako jsou Drude Dahlerup, Mona Lena Krook a Judith Squires. V rámci práce budeme také vycházet ze statistických údajů, které byly vytvořeny v rámci Evropské unie, Inter-Parliamentary Union a International IDEA. Všechny tyto zdroje se zabývají tematickým okruhem, který je zásadní pro psaní této práce.

---

označována jako pozitivní diskriminace, což je zcela nesprávné, protože tato opatření diskriminaci napravují, ne ji zavádějí. Nejčastěji jsou afirmativní akce nebo pozitivní opatření přijímána v oblasti zaměstnávání, vzdělávání a rozhodovacích procesů (...)" (Kadlecová 2006).

Práce bude rozdělena na dvě části – teoretickou a empiricko-analytickou. V první polovině teoretické části se budeme věnovat základnímu představení genderových kvót a genderového mainstreamingu. Budeme se věnovat vývoji, který vedl k vytvoření konceptu genderových kvót. Zmíníme jednotlivá opatření, které státy v rámci své politiky přijaly a měly přispět ke zvýšení rovnosti mezi muži a ženami. Navazující kapitola se již bude výlučně zabývat genderovými kvótami a jejich definicí. Kvóty si rozdělíme do několika, které se v odborných textech objevuje nejčastěji. Genderové kvóty rozdělíme, dle Krook, Lovenduski, Squires (2009: 783), do čtyř kategorií: rezervovaná křesla, stranické kvóty, legislativní kvóty a „soft quotas“, neboli dobrovolné kvóty. Součástí jednotlivých charakteristik, bude uveden i příklad státu, ve kterém se tento typ uplatňuje, čímž v práci chceme dospět k lepšímu dokreslení příkladu kvótového opatření. Tyto kategorie budou následně rozebrány detailněji, čehož v práci využijeme v navazujících kapitolách, které se budou zaměřovat na feministické teorie a jejich postoje právě vůči genderovým kvótám.

V dalších kapitolách se budeme věnovat vybraným feministickým proudům a jejich individuálnímu přístupu k genderovým kvótám. Jednotlivé podkapitoly se budou věnovat základním feministickým proudům. Podkapitoly budou zahrnovat feminismy liberální, radikální a socialistický. Cílem těchto podkapitol bude zejména zodpovězení tří základních otázek. Proč podle daného feministického proudu je důležité, aby se ženy aktivně zapojovaly do politického dění. Co vidí jako příčinu toho, že jsou ženy v politických institucích stále podreprezentovány. Je pro ně zavedení kvót krokem k dosažení větší rovnosti, anebo k těmto opatřením mají spíše negativní postoj. Ať bude vnímání pozitivní či negativní, v obou případech se zaměříme na argumentaci, proč tomu tak je. V rámci feminismů se ale nebudeme výlučně věnovat jen argumentům vůči genderovým kvótám. Zaměříme se na definici jednotlivých vybraných feministických proudů, a to zejména z toho důvodu, že tato analýza nám bude nápomocná v analytické části. Budeme se zabývat postojem feministek vůči veřejné a soukromé sféře a důvody, které jsou příčinou oprese žen. Přičemž každý feministický proud identifikuje jiné bariéry, které ženám neumožňují být aktivní součástí veřejné sféry a jiná řešení, jak tyto bariéry překročit. Snahou této kapitoly je shromáždit obsáhlé informace o postojích, argumentech a způsobech řešení této problematiky. Všechny tyto informace následně využijeme v analytické části, která se bude soustředit, právě na zmiňovanou problematiku.

Empirická část, formulovaná jako komparativní studie dvou příkladů politické praxe, bude zaměřena na dva státy Evropské unie: Švédsko a Maďarsko. Výběrem těchto států chceme v práci dosáhnout kontrastu. Ve Švédsku a Maďarsku je sice uplatňován stejný typ kvót, ale s velmi odlišnými výsledky. Švédsko si oproti Maďarsku dokázalo vybudovat mnohem silnější platformu pro aktivní participaci žen v politice. V práci se zaměříme na důvody těchto rozdílných výsledků. Snahou tedy bude podívat se na vývoj kvótového systému a důvody jeho úspěchu, či neúspěchu. Kontrast by nám měl ukázat zejména kvantitativní, ale i kvalitativní rozdíly mezi zeměmi, které jsme vybrali k analýze. V této části začneme uplatňovat argumenty jednotlivých feministických proudů. Tyto argumenty nám pomohou vysvětlit z jakého důvodu kvóty v daném státě jsou, nebo také nejsou funkční. Jednotlivá opatření, přijímaná v rámci genderové politiky budeme analyzovat radikální, liberální, nebo socialistickou optikou feministických proudů. V rámci analýzy se ovšem nebudeme soustředit výlučně na opatření, která byla přijímána v rámci politických stran. Zaměříme se také na historický vývoj státu, socio – ekonomické a kulturní aspekty. Všechny tyto aspekty společnosti budou analyzovány z pohledu feministických proudů. Kvalitativní analýza skrze feministickou optiku nám přinese hlubší porozumění dané problematice. K tomu využijeme statistiku prováděnou Evropskou unií (European Institute for Gender Equality), která nám pomůže toto tvrzení potvrdit nebo naopak vyvrátit.

Analýza bude zaměřena na uplatňování kvót na parlamentní úrovni, a to v dolních komorách. Porovnáme výsledky jednotlivých voleb do dolních komor parlamentu, jak dopadly pro ženské kandidáty. Tuto komparaci budeme provádět v rozmezí posledních dvaceti devíti let od roku 1988 do roku 2019. Toto rozmezí let bylo vybráno z důvodu, že již na poměrně velkém časovém úseku můžeme demonstrovat, jakých výsledků bylo dosaženo po zavedení kvótového systému. Analýza a komparace bude zaměřena na hlavní tři otázky: Jaké procedury vedly k tomu, aby byly kvóty přijaty? Jaký typ kvót, dle teoretické části, byl přijat a proč? Je přijetí kvót v politickém kontextu daného státu vnímáno pozitivně nebo negativně? V metodologii využijeme statistických údajů jednotlivých volebních období, která jsou uvedena na IPU Parline. Tato stránka nám dá základní kvantitativní obrys k dalšímu kvalitativnímu zkoumání. V návaznosti na výsledky kvantitativního hodnocení budeme hledat v odborných člancích a publikacích odůvodnění výsledného podílu žen po volbách do dolní komory parlamentu. Provedeme analýzu jak, kdy a do jaké míry přistoupily

jednotlivé politické strany ke kvótám, což bude doplněno o komentáře feministických proudů.

1. KVÓTY

Kvóty jsou z obecného hlediska zejména využívány v případě, že je potřeba zvýšit zastoupení mužů, žen, nebo se může také jednat o minoritní společenské skupiny, které by se v politických institucích, ale nejen v nich, těžko prosazovaly, například díky společenským předsudkům. Velké množství států pracuje například i s druhem geografických kvót. Tyto kvóty slouží k začlenění minimálního počtu zástupců střídě obydlené části, jako jsou například přilehlé ostrovy. Paradoxní se může zdát, že tyto kvóty nejsou vnímány, oproti genderovým kvótám, kontroverzně (Dahlerup 2003: 4). V této práci se budeme výhradně zabývat právě výše zmiňovanými genderovými kvótami.

1.1. Vývoj genderové politiky

O přijetí prvních kvót hovoříme již v třicátých letech dvacátého století. Avšak opravdový vzestup genderové kvóty zaznamenaly až v devadesátých letech a na přelomu nového tisíciletí (Krook 2014: 1268). Ale dříve, než se podíváme na samotné kvóty, jejich dělení a uplatňování, nastíníme si vývoj, který jejich vzniku předcházela. Probereme se vývojem genderové politiky, který vedl k ideji o zavedení kvótového systému. Podíváme se na přijaté smlouvy a opatření, která k tomuto procesu přispěla a vedla až k vytvoření konceptu genderových kvót. Budeme hledat zastánce jejich aplikace, první organizace, které se jimi začaly zabývat. O tom pohovoříme v této kapitole, která se věnuje vývoji genderové politiky směrem ke genderovým kvótám.

Než se ženy propracovaly k vytvoření konceptu genderových kvót, musely ujit dlouhou cestu plnou překážek. Jednou z nich bylo i zboření mýtu, že politika je určena mužům a ženy by neměly být její součástí. Díky velkému úsilí feministického hutí a ženských spolků², které začaly tlačit na Společnost národů, jakožto celosvětového aktéra, aby se začal zabírat otázkou ohledně rovných práv mezi muži a ženami, se začaly věci měnit. Výsledkem v roce 1945 bylo, ukotvení klauzule v Chartě Společnosti národů, explicitně se vymezující k rovným právům pro muže i ženy (Paxton – Hedges – Green 2006: 900). Právo pro ženy aktivně participovat v politice a vládě bylo přijato v roce 1948 a to ve Světové deklaraci lidských práv (Universal Declaration of Human

---

² Byly to například ženské mezinárodní nevládní organizace (Women International Nongovernmental Organizations) zkráceně WINGOS. Zapojily se i instituce jako ICW (International Council of Women) a IAW (International Association of Women) (de Haan nedatováno).

Rights). Následovaly další dokumenty, které upravovaly ženská práva a byly zaštitěny OSN. Mezi tyto dokumenty můžeme zařadit například Konvenci o eliminaci všech forem diskriminace proti ženám (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women), která byla přijata roku 1979. Připojením se k těmto smlouvám se státy zavázaly k plnění několika opatření, která mají předcházet diskriminaci na základě odlišnosti pohlaví.

Konferencí, která opravdu ukázala, že se ženy stávají hybnou silou dvacátého století, byla Čtvrtá světová konference o ženách v Pekingu³, která se uskutečnila roku 1995. Mezi stěžejní požadavky, které vyplynuly z konference, patří větší ekonomické a politické začlenění žen a zároveň se ozývaly hlasy pro výraznější kroky vlád, které by napomohly ke změně v otázkách rovnosti žen. Tato konvence měla velmi pozitivní vliv na široké spektrum ženských práv. Byl to výsledek dlouholetého snažení, zejména posledních dvaceti let, kdy se ohnisko zájmu v OSN obrátilo na ženy. To vedlo k vytvoření vysoce sofistikované lobbistické skupiny, jejíž zájmy se točily kolem vytvoření mezinárodních feministických strategií, se společnými zájmy, jako je například reprodukční právo (Bunch – Fried 1996: 201). Hlavní body, které nás však v rámci této práce zajímají, jsou ty, týkající se žen v rozhodovacích procesech. Výsledkem konference z Pekingu bylo velké množství doporučení pro členské země OSN, jakým způsobem k boji proti nerovnosti a nerovnému zastoupení přistupovat. Jako jeden ze závěrů můžeme uvést: „Je vyžadováno po politických stranách, aby odstranily jakékoliv diskriminační mechanismy, zakomponovaly genderovou politiku do stranické platformy a umožnily tak ženám přístup do výkonných orgánů, stejně tak jako vedoucích, jmenovaných a volených pozic na stejném právním základě, který je poskytován mužům“ (United Nations New York 2006: 28). K odstranění diskriminačních mechanismů a přiblížení se rovným příležitostem v politických institucích výrazně přispělo podepsání Pekingské akční platformy (Beijing Platform for Action), a to všemi členskými státy. Vedlo to k vytvoření 30 % prahu. Ten má garantovat minimum, ve kterém ženy musí být reprezentovány na rozhodujících pozicích (Dahlerup 2006: 5). Tuto platformu posléze akceptovalo skoro 100 států, které zakomponovaly genderové kvóty a požadované kritické minimum v zastoupení žen

---

³ Předcházely jí Světové konference v Mexiko City (1975), Kodani (1980) a Nairobi (1985). Zde se jednalo především o zlepšení životních podmínek pro ženy na všech socio – ekonomických úrovních. Zaměřené byly zejména na zdravotní péči, vzdělání, možnost osobního vlastnictví a mnohé další (UN Women 2019).

jakožto volitelných kandidátek nebo volených zástupkyň (Krook – Norris 2014: 2). Pokud se podíváme na formu, jakou je Pekingská platforma psaná, tak zjistíme, že nepracuje s vynucovacími nástroji. Stěžejní dokument předpokládá, že pokud státy svým podpisem stvrdí znění této platformy, budou zároveň následovat a dodržovat její obsah. Samotný předpoklad je zakomponován i v několika bodech platformy. Nejobsáhleji o něm hovoří bod 36, v globálním rámci platformy. Zdůrazňuje, že k tomu, aby tato platforma byla úspěšná, bude potřeba velkého závazku ze strany vlád, mezinárodních organizací a institucí na všech úrovních. Také předpokládá použití adekvátního množství národních, mezinárodních, multilaterálních, bilaterálních i soukromých prostředků, které podpoří postavení žen na všech úrovních (Beijing Declaration 1995: 5).

V Evropské unii můžeme najít podobný dokument, který se explicitně vyjadřuje k nerovnosti mezi muži a ženami. Je to Amsterdamská smlouva, která byla členskými státy podepsána roku 1997 a v platnost vešla v roce 1999. Amsterdamská smlouva rozšiřuje již existující legislativu a zároveň přidává dvě nová ustanovení k článku 141⁴ smlouvy ESUO. Tato ustanovení požadovala, aby státy zajistily rovné příležitosti a zacházení jak pro muže, tak pro ženy. Druhé ustanovení hovořilo o tom, že by členské státy měly mít prostor pro přijímání opatření vedoucích k odstraňování překážek a profesní diskriminaci pro podprezentované pohlaví (Defeis 1999: 31).

Evropská unie i v následujících letech pokračovala v rozšiřování právních opatření, která mají podporovat genderovou politiku. Příkladem zde může být rozsudek

---

⁴ Plné znění článku 141: „1. Každý členský stát zajistí uplatnění zásady stejné odměny mužů a žen za stejnou nebo rovnocennou práci.

2. „Odměnou“ ve smyslu tohoto článku se rozumí obvyklá základní či minimální mzda nebo plat a veškeré ostatní odměny, jež zaměstnavatel přímo nebo nepřímo, v hotovosti nebo v naturáliích vyplácí zaměstnanci v souvislosti se zaměstnáním. Rovnost odměňování mužů a žen bez diskriminace na základě pohlaví znamená, že: a) se odměna za stejnou práci vypočítává při úkolové mzdě podle stejné sazby; b) časová odměna za práci je stejná na stejném pracovním místě.

3. Rada postupem podle článku 251 po konzultaci s Hospodářským a sociálním výborem přijímá opatření k uplatnění zásady rovných příležitostí a rovného zacházení pro muže a ženy v otázkách práce a zaměstnanosti včetně zásady stejné odměny za stejnou nebo rovnocennou práci.

4. S ohledem na zajištění úplné rovnosti mezi muži a ženami v profesním životě nebrání zásada rovného zacházení členskému státu zachovat nebo zavést opatření poskytující zvláštní výhody pro usnadnění profesní činnosti méně zastoupeného pohlaví nebo pro předcházení či vyrovnávání nevýhod v profesní kariéře.“ (smlouva o založení evropského společenství čl. č. 141: 190).

v kauze Marschall proti Land Nordrdhein-Westfalen, přijatý Soudním dvorem Evropské unie roku 1997. Výsledkem tohoto soudního sporu bylo ustanovení: „(...) že právní předpisy Společenství nevylučují existenci vnitrostátního předpisu, podle něhož v případě, že je v určitém odvětví méně žen než mužů, mají přednost uchazečky o zaměstnání („pozitivní diskriminace“), a to za předpokladu, že toto zvýhodnění není automatické a že je mužům zaručeno, že jejich kandidatura bude zvážena a že jim nebude předem znemožněno ji podat (Schonard 3: 2019).“

Evropská unie se zapojuje i v rámci zakládání institucí, které mají s touto problematikou aktivně pracovat. Zde můžeme uvést založení Evropského institutu pro rovnost žen a mužů v roce 2006. Hlavním cílem institutu je snaha o prosazování genderové rovnosti napříč Evropskou unií, ale i mimo ni. Dále se snaží politiku genderové rovnosti zapojit do všech politických oblastí Evropské unie. Jeho snahou je provádět analýzy členských států Unie a na jejich základě přinášet informace a doporučení, jak zlepšit postavení mužů i žen v oblasti genderové politiky. „Vizi institutu EIGE je učinit rovnost žen a mužů realitou pro všechny lidi v celé Evropě i mimo ni.“ (Evropský institut pro rovnost žen a mužů 3: 2017).

V roce 2016 byly v rámci Evropské unie vytvořeny dvě akční platformy, jejichž hlavním cílem je dosáhnout rovnosti pohlaví. První z nich nese název „Charta žen a strategický závazek ohledně rovnosti žen a mužů v letech 2016–2019.“ Tato charta je pokračováním opatření z let 2010–2015, které se také věnovalo genderové politice a prosazovalo rovnost mužů a žen. Charta si vytyčila pět základních strategických bodů, se kterými pracuje. Jmenovitě to byly: „Zvýšení účasti žen na trhu práce a stejnou ekonomickou nezávislost, snížení rozdílů v odměňování a rozdílů ve výši důchodů žen a mužů, tedy boj proti chudobě žen, podporu vyváženého zastoupení žen a mužů na vedoucích pozicích, boj proti genderovému násilí a ochranu a podporu obětí, prosazování rovnosti žen a mužů a práv žen na celém světě (Schonard 5: 2019). Druhou akční platformou zabývající se rovností mezi muži a ženami je „Akční plán pro rovnost žen a mužů 2016–2020.“ Snahou této platformy je dosáhnout, aby ženy a dívky měly možnost plně využívat základních lidských práv a svobod, zároveň posílit jejich postavení ve společnosti, kdy se tato opatření rovněž týkají mužů (Schonard 5–6: 2019).

Roku 1990 byla založena Ženská lobby (European Women's Lobby – EWL), jejímž cílem je zejména podporovat ženské zájmy na úrovni Evropské unie (Kampichler

789: 2009). EWL se snaží naplnit dvě základní potřeby, a to: zaprvé lobovat na evropské úrovni a poskytovat informace zákonodárcům s cílem zajistit, aby byla při přípravě politik a legislativy brána v úvahu práva a potřeby žen, a zadruhé, podporovat účast ženských organizací na úrovni EU a poskytovat jim informace, které k aktivní participaci potřebují (EuropeanWomen's Lobby 2015).

Genderová rovnost byla v roce 2000 přidána, jakožto třetí z osmi bodů, mezi Rozvojové cíle tisíciletí (MDGs). Dle zprávy OSN můžeme hovořit o celkem úspěšných výsledcích: „Ženy jsou nyní zastoupeny v parlamentech v téměř 90 procentech ze 174 zemí, o kterých existují za posledních 20 let údaje. Průměrný podíl žen v parlamentu se ve stejném období téměř zdvojnásobil (celkový podíl žen mezi zákonodárci je ale pouhých 22 %)“ (OSN 2015). Zároveň, pokud se podíváme na graf (příloha číslo 1), zjistíme, že většina světových regionů v rámci let 2000–2015, kdy měly být Rozvojové cíle naplňovány, zvýšila procentuální zastoupení žen, přesto ani jeden region nedosáhl kritického 30 % prahu. I tak můžeme hovořit o pozitivních výsledcích. Například země, které se řadí mezi nejhudší a post konfliktní byly schopny zvýšit číslo participujících žen v politice. Takto úspěšná byla Rwanda, která v roce 2000 v dolní komoře parlamentu měla pouze 17 % žen, zatímco v roce 2015 byl počet žen 64 % (Women in National Parliaments 2000 a 2015). Tento skokový nárůst žen v parlamentu můžeme vnímat jako snahu politického establishmentu o zlepšení mezinárodní reputace po genocidě, která Rwandu v roce 1994 zasáhla. Bylo zaznamenáno, že demokratické země nejsou jediné v přijímání genderové politiky. Hybridní a autoritářské režimy jsou mnohdy v tomto ohledu úspěšnější, ale zároveň si musíme uvědomit, že mají významné mezery v jiných oblastech lidských práv. Genderová vyváženost se stala také součástí programu Cílů udržitelného rozvoje (SDGs). Budeme tedy doufat, že rok 2030 přinese stejné, anebo lepší výsledky.

U všech těchto smluvních opatření se v první řadě předpokládá aktivní participace a otevřenost členských států ke změně své vnitřní politiky. Tyto smluvní závazky předpokládají společné cíle všech členů, a to genderovou rovnost, rovná práva pro obě pohlaví, ve všech oblastech života a celkovou prevenci proti diskriminaci. Problematické ovšem u některých smluv, jako například u Pekingské akční platformy je, že nedisponují žádným sankčním mechanismem, nebo donucovacími prostředky, kterými by mohly chování státu usměrnit. Zároveň se musí předpokládat, že pokud se

veškeré kompetence ohledně dodržování pravidel nechají výlučně na státech a jejich dobré vůli, nemůžeme očekávat 100 % úspěšnost. Některé státy mohou momentálně upřednostňovat jinou politickou agendu, která je pro ně v daném okamžiku důležitější a genderová rovnost bude upozaděna. Pokud si státy jsou vědomi neexistujících sankčních mechanismů, řešení této problematiky nemusí nikdy přijít do centra pozornosti. Spoléhání se pouze na ochotě všech dosáhnout společných cílů, ve společné problematice není dostačující. Cíle, které si Evropská unie v rámci svých smluv určila jsou v celku konkrétní jako v případě Amsterodamské smlouvy nebo i akčních platform, které Evropská unie vytvořila. Problematické ovšem zůstává, že forma, jakou těchto cílů má být dosaženo je přenecháno na státech, zároveň se zde nepíše, v jakém časovém rozmezí těchto cílů mají státy dosáhnout a také formulace, která se ve smlouvách používá má spíše charakter doporučení. Van der Vleuten úspěch, v rámci Evropské unie připisuje, zejména nadnárodním, národním aktérům, tak jako ženským spolkům participující uvnitř a vně Evropské unie, kteří donutili nekooperující státy k přijetí, alespoň nejdůležitějších proti diskriminačním opatření, zejména v oblasti zaměstnání (van der Vleuten 2007 cit. dle Lombardo – Meier 2009: 3). Přesto lze, ale konstatovat, že i když smlouvy mají spíše charakter doporučení státy se snaží, alespoň částečně participovat na jejich plnění.

Ovšem to neznamena, že před veškerými těmito legislativními opatřeními, smlouvami a dohodami mezi státy, genderové kvóty nebyly uplatňovány. Předchozí odstavce nám jen přiblížily legislativní vývoj, který vedl k právnímu ukotvení podmínek pro rovné příležitosti žen v politice a jejich institucích aktivně participovat. Dalo by se říct, že na každém kontinentu se objevil stát, který se v tomto smyslu stává průkopníkem. Ovšem přijetí kvót nemělo vždy hladký průběh, ani výsledky nebyly vždy uspokojivé, a to z toho důvodu, že úspěšnost kvót je ovlivňována mnoha faktory. Je to jednak volební systém, velikost volebních obvodů, kde jsou ženy na kandidátní listině umístěny a v neposlední řadě sankční systémy. Ale do velké míry je jejich úspěšnost závislá na kulturních tradicích a politické historii. O této problematice se zmiňuje Peschard (2002: 5), který nevnímá kvóty jako prostředek, který ženám zajistí politickou pozici, ale spíše zmiňuje společenské faktory, které do velké míry ovlivňují nastavení společnosti vůči ženám. Právě tuto problematiku budeme rozebírat v analytické části práce.

Příkladem, který si můžeme uvést je Čína a její postoj ke genderovým kvótám. Ta se spíše snažila ženy zmanipulovat ve prospěch režimu. V padesátých letech zažila Čína komunistickou revoluci, která přinesla do života občanů mnoho změn. Jednou takovou změnou bylo i přijetí prvních genderových kvót. Pro čínské ženy to byl opravdu zlomový okamžik. Do té doby byly jejich životy řízeny pravidlem „filial piety“, což v překladu znamená úcta ke stáří a životy žen byly v plném rozsahu podrobeny mužům, přičemž revoluce přinesla pro ženy skok dopředu. Kvóty v Číně byly ale přijaty pro odlišné účely, než tomu bylo například v západní Evropě. Hlavním důvodem, proč ženám bylo umožněno začít budovat společnost po boku mužů, se stává snaha komunistické strany o posílení nacionalismu při upevňování čínské identity a snaha tuto identitu ochránit před imperialismem, který přicházel ze Západu. Ze strany komunistů to byl vypočítavý krok, jak si zaručit přízeň žen a jejich věrnost režimu. Komunisté toho dosáhli skrze zákony umožňující ženám se rozvést, zvýšení gramotnosti, ale i možností zapojit se do pracovního procesu.

Dalším příkladem, který poukazuje, jak velký kulturní a politický kontext může mít vliv na uplatňování kvót je Pákistán. V Pákistánu (1956) bylo ženám vyčleněno pouze 10 z 310 křesel v národním parlamentu (5 křesel pro západní Pákistán a 5 křesel pro východní Pákistán) (Bush 2011: 106). Tento poměr křesel byl významně ovlivněn historickým vývojem a náboženstvím. Z historického hlediska výrazně ovlivnil vývoj státu kolonialismus. Kolonialismem byla ovlivněna nejen modernizace státu, ale také tím byl ovlivněn i vývoj genderové politiky. Náboženství bylo dalším ovlivňujícím faktorem ve vývoji Pákistánu. Politický establishment musel udělat kompromis mezi dvěma identitami, a to mezi tou vyznávající islám a tou prezentující se jako moderní stát. Přičemž identita moderního státu vyžaduje rovnocenné chování ke všem svým občanům, včetně žen (Rai – Shah – Ayaz 2007: 26).

Zároveň nemusí ani platit, že země s dlouhou historií demokracie se lépe staví k přijímání a naplňování kvót, a tudíž demokracie není zásadní determinantou, která ovlivňuje reálný poměr zastoupení žen. Můžeme zmínit státy, jako jsou Chile a Uruguay, které sice mají dlouhou demokratickou tradici, také pracují s legislativními kvótami na parlamentární úrovni, ale ženy jsou zastoupeny pouze v 21 % a 23 % (International Idea 2019 b a 2019 c).

Tyto a mnoho dalších příkladů nám ukazují, jak obtížné je najít správnou cestu k naplňování potenciálu, který v sobě kvóty mají. Je zapotřebí vzít v úvahu mnoho faktorů, které tento potenciál, buď mohou pomoci naplnit, nebo ho nevyužít. Dle Dahlerup, aby se kvóty mohly stát efektivním nástrojem politiky, je potřeba zmobilizovat několik politických aktérů. Dahlerup jako první uvádí národní parlamenty, které mají nejsilnější postavení pro přijímání takovýchto opatření. Dále uvádí mužské politické kolegy, protože stále mají dominantní pozici v rozhodovacích procesech, proto je potřeba, aby i oni kvóty vnímali jako něco užitečného a něco, co je v zásadě neohrožuje. Tímto tvrzením by se Dahlerup mohla dostat do konfliktu například s radikálními feministkami, které zcela odmítají spolupráci s muži a tento krok by vnímaly pouze jako opětovné posílení patriarchátu. V neposlední řadě také zmiňuje roli mezinárodních organizací, které by v procesu přijímání kvótových opatření měly jít příkladem. Je důležité, aby se i tyto organizace aktivně zapojily a nebyly pouze těmi, které poučují (Dahlerup – Hilal – Kalandadze – Kandawasvika-Nhun 2013: 35–36).

2. DĚLENÍ KVÓT

Jak už bylo zmíněno, kvóty existují na různých úrovních společnosti. Můžeme však říci, že mezi nejkontroverznější se řadí právě genderové kvóty uplatňované na politické scéně. Podle Krook za tyto, ne příliš pozitivní postoje, může zejména nepochopení základních myšlenek a vytváření předsudků vůči kvótám a jejich implementaci na základě odmítání jejich principů (Krook 2014: 1271). Genderové kvóty pracují s mechanismy, které pomáhají ženám, ale i mužům prosadit se v oblastech, které pro ně jsou těžko dosažitelné. Je proto dobré zmínit, že i přes kontroverzi, kterou vzbuzují, můžeme zaznamenat, v rámci posledních dvaceti, nárůst počtu zemí, které se rozhodly ve svých politických institucích nějakým způsobem uplatňovat genderové kvóty (Dahlerup – Hilal – Kalandadze – Kandawasvika-Nhun 2013: 15)⁵. Dnes lze hovořit přibližně o sto státech, demokratických i nedemokratických, které v nějaké formě zavedly genderové kvóty (Dahlerup 2007: 87). Tento vzrůstající trend je zejména díky nástupu volebních genderových kvót, které určují (legislativní kvóty), anebo alespoň doporučují (dobrovolné kvóty), v jakém procentuálním poměru by ženy měly být v dané instituci či straně zastoupeny. Těmto konkrétním mechanismům se budeme věnovat v následujících podkapitolách.

2.1. Rezervovaná křesla

Mezi odborníky se objevují různé názorové proudy, jak by měly být kvóty děleny. Někteří se neztotožňují se zahrnutím rezervovaných křesel do výčtu kvót. Důvodem podle nich je, že rezervovaná křesla neovlivňují proces nominace kandidátů, ale rovnou poskytují garanci k získání politické pozice (Rai 1999: 95). Přes různé názorové proudy se budeme v práci věnovat i funkci a implementaci rezervovaných křesel.

Princip rezervovaných křesel byl jedním z prvních přijatých. Byl první, který umožňoval zvýšení reprezentace mezi ženami, a to mezi lety 1930 až 1970. Avšak

---

⁵ Tento nárůst můžeme vnímat také pozitivně zejména z toho důvodu, že vzbudil zájem nejen na akademické půdě, ale také mezi širokou veřejností. Pozitivní ohlas jsme mohli také zaznamenat v mezinárodních organizacích, a to v zásadním nárůstu diskutovaných témat v souvislosti s genderovou politikou.

největší rozmach zaznamenal s příchodem nového tisíciletí. Rezervovaná křesla nenalezneme v zemích západní Evropy, Severní Ameriky, Austrálie, nebo Novém Zélandu. Tento druh kvót je do velké míry zastoupen v zemích Afriky, Asie nebo v zemích Blízkého Východu (Krook – Lovenduski – Squires 2009: 784).

Rezervovaná křesla jsou z pravidla zakotvena v ústavě státu a posléze mohou být vymáhána skrze volební zákon a jejich dodržování je kontrolováno sankčními mechanismy (Dahlerup – Hilal – Kalandadze – Kandawasvika-Nhun 2013: 19). Od legislativních a stranických kvót se odlišují tím, že nepracují s jednodušším procentuálním klíčem (Krook 2009: 6-7). Rezervovaná křesla jsou specifická v tom, že vyčleňují minimální počet křesel, o která mohou soutěžit pouze ženy. Dosazení žen do politické pozice může proběhnout třemi různými způsoby. V prvním případě jsou ženy vyčleněny a je umožněna soutěž o určitou oblast pouze mezi nimi. V systému „lucky loser“ ženy bojují o posty v klasické politické soutěži s muži, avšak ty, které se skrze volbu nenominují, ale obdrží nejvyšší počet hlasů, jsou dosazeny do rezervovaných křesel. Posty mohou být zaplněny i nepřímou volbou, a to buď jmenováním určitého počtu národními lídry, nebo jako v případě Bangladéše, jsou po volbách ženy do postů vybrány a dosazeny ex post (Hudges 2019: 224). Tento mechanismus umožňuje ženám dostat se do politického úřadu, aniž by musely přímo soutěžit s kandidátem mužského pohlaví, protože rezervovaná křesla automaticky vylučují muže v soutěži o tyto posty.

Rozhraní, na kterém jsou rezervovaná křesla využívána, se mohou diametrálně odlišovat. Například jsme mohli zaznamenat přijetí 5 % kvót v Jordánsku v roce 2003. Reálně bylo ženám vyhrazeno v parlamentu pouze 6 míst ze 110. Tento stav se setkal s nesouhlasem ženských organizací, které požadovaly alespoň zdvojnásobení počtu (Dahlerup 2003: 5). Důvodem, proč přijaté kvótní opatření byla tak nízká můžeme hledat zejména v postoji společnosti vůči ženám. Například ženy své právo volit získaly až v roce 1974. Z toho se dá usoudit, že se právům žen nepřisuzoval a stále nepřisuzuje velký význam. Na druhé straně jsme v tom samém roce mohli zaznamenat přijetí 33 % kvót ve Rwandě. Rwanda v současné době disponuje největším procentuálním zastoupením žen v parlamentu. Ženám náleží 49 z 80 míst v dolní komoře parlamentu, což v procentech vyjádřeno je 61 % a Rwandu to řadí na první místo (Inter-

Parliamentary Union: 2019)⁶. Jak už jsem zmiňovala výše. Tento skokový nárůst je zejména snahou politického establishmentu zlepšit si svojí mezinárodní reputaci, po genocidě, která zde proběhla a ukázat, že je Rwanda moderním a progresivním státem.

2.2. Stranické kvóty

I u stranických kvót se mezi odborníky setkáváme s různými interpretacemi. Někteří stranické kvóty dělí ještě do dvou kategorií, a to: uchazečské kvóty, které v předvolebním procesu ustanovují pouze ženy jakožto možné kandidáty a kandidátské kvóty, které vyžadují, aby si strany určily poměr žen, které se objeví na stranické kandidátní listině (Krook 2009: 6). Tomuto dělení se však v této práci věnovat nebudeme a zůstaneme u klasických stranických kvót, které jsou aplikovány na stranické úrovni.

Stranické kvóty jsou nejběžnějším typem kvót. Začaly se rozšiřovat během sedmdesátých let. Tento typ kvót se uplatňuje zejména v západních zemích. Prvními, které si osvojily stranické kvóty a začaly s nimi pracovat, byly skandinávské země. Principy si posléze začaly osvojovat zejména socialistické a sociálně demokratické strany (Krook – Lovenduski – Squires 2009: 784), následované stranami zelených a konzervativců. V letech 1980–1990 zaznamenáváme rozšiřování principů stranických kvót nejen na území Evropy, ale i mimo její regiony. Mezi země mimo evropský kontinent, které si osvojily principy stranických kvót, můžeme například zařadit Kanadu (Canada's New Labor Party), nebo Austrálii (Australia's Labor Party).

Stranické kvóty jsou typické tím, že jsou dobrovolně přijaté politickou stranou a nejsou podřízeny žádnému vnějšímu nařízení v podobě zákona. Bývají regulované skrze principy a mechanismy upevněné ve vlastních stranických stanovách, přičemž je jejich dodržování vynuocováno od vedení strany. V současné době jsou stranické kvóty uplatňovány v 51 zemích, což tvoří 61 % ze všech zemí, ve kterých se uplatňuje nějaký typ kvót (Pande – Ford 2011: 14). Snahou stran je vytvořit soubor pravidel nebo cílů,

---

⁶ Dle teorie modernizace existují alespoň čtyři kritéria, která definují státy s větším potenciálem, pro přijetí a implementaci kvót. Prvním předpoklad je úroveň rozvoje země. Druhý předpoklad, že zemi můžeme hodnotit jako demokratickou. Třetí předpoklad je přijímání dostatečných opatření, která celoplošně zlepšují socio – ekonomickou pozici žen ve společnosti, jako například přístup ke vzdělání. Čtvrtý předpoklad je, že muslimské země nejsou potenciálním kandidátem, pro přijetí kvót. (Bush 2011: 108). Rwanda je stále chudou zemí potýkající se s vnitřními problémy. Nemůžeme jí zařadit ani mezi demokratické státy, zároveň přístup ke vzdělání a míra gramotnosti u dívek není dostačující (The World Bank 2018). Proto se zde nedá tvrdit, že zavedení a implementace genderových kvót jsou ukazatelem demokratičnosti státu.

které umožní genderovou vyváženost mezi kandidáty v soutěži o politický post nebo k získání rozhodovací pozice v politické instituci (Davison–Smich 2006: 212). Politika stranických kvót vymezuje mandáty pro ženy od 25 % do 50 % na volebních kandidátkách. Tento typ kvót je nejspíš vnímán jako nejméně kontroverzní, a to z toho důvodu, že nevyžadují vládní nebo právní dohled (Hoodfar – Tajali 2011: 46).

Jako příklad si zde můžeme uvést Norsko. Norsko představilo stranické kvóty již v roce 1974, kdy byly přijaty liberály a o rok později levicovými socialisty. První velká strana, která schválila a uvedla do praxe tyto kvóty, byla Norská strana práce. Labouristé si v roce 1984 odhlasovali alespoň 40% zastoupení obou pohlaví ve volených politických postech (Krook – Lovenduski – Squires 2009: 801). Můžeme říct, že výsledky, kterých labouristé dosáhli, byly vzorem nejen pro ostatní politické strany v Norsku, ale také upoutaly pozornost feministek po celém světě a kvóty se posléze začaly celosvětově šířit (Hoodfar – Tajali 2011: 5).

2.3. Legislativní kvóty

Legislativní kvóty jsou nastaveny tak, že přímo ukládají požadavky na všechny politické strany, aby ve svých řadách zavedly jasný poměr, ve kterém ženy budou zastoupeny. Tím se výrazně odlišují od kvót stranických, u kterých je přijetí kvót dobrovolné (Hoodfar – Tajali 2011: 46). Pro legislativní kvóty je také typické, že disponují sankčními mechanismy, které trestají nedodržování nastavených pravidel. K efektivnímu fungování legislativních kvót je potřeba kandidátní listinu uzpůsobit tak, aby ženy mohly aktivně usilovat o politickou pozici. To znamená vytvořit pro ně adekvátní postavení. Mnohdy se totiž stávalo, že sice byl vybrán odpovídající počet žen, ale na kandidátní listině byly umístěny tak, že jim to prakticky okamžitě znemožnilo se ve volbách výrazněji prosadit (Bjarnegård – Zetterberg 2011: 14–15).

Tento typ kvót se zařadil nejpozději, je tudíž nejnovějším druhem, který se začal mezi státy uplatňovat. Poprvé se začíná objevovat v devadesátých letech minulého století, a to již poté, co většina evropských států s nějakým modelem kvót pracovala (Krook – Lovenduski – Squires 2009: 785). Po legislativních kvótách sahají zejména rozvíjející se státy Jižní Ameriky (poprvé aplikované v Argentině), Středního východu a Afriky (Krook 2009: 161), můžeme to vidět jako snahu dohnat západ a vylepšit image státu a vlády, a to jak na domácí půdě, tak v zahraničí (Pande – Ford 2011: 9). Avšak i

v Evropě najdeme několik rozvinutých států, které s tímto typem kvót pracují. Lze mezi ně zařadit například Francii, Španělsko, nebo Belgie.

Legislativní kvóty, také stejně jako ostatní, vyžadují 25–50 % zastoupení žen mezi kandidáty. Setkáváme se však s případy, ve kterých zavedení legislativních kvót nevedlo k očekávanému výsledku. Tím důvodem byla vágně definovaná pravidla a sankční mechanismy. Tak tomu bylo například ve Francii. Do voleb v parlamentu měla být obě pohlaví zastoupena ve stejném poměru 50 %. Avšak k tomu, aby tento systém účinně fungoval, bylo za potřebí jasně definovaných pravidel, která by umožnila vstup žen na politickou scénu, což v případě Francie ve volbách roku 2002 nenastalo. V první řadě, byly nasazovány do volebních obvodů, které nebylo možné získat. Nebylo ani definováno, do jakých politických pozic musí být nominovány. Ve výsledku bylo nominováno jen 39 % kandidátek napříč všemi politickými stranami, což mělo za následek navýšení počtu žen v parlamentu o pouhých 1,2 % oproti předešlým volbám (Hoodfar – Tajali 2011: 121). Důvodem byla nepřesná formulace za jakých podmínek měly být kvóty aplikovány, v jakých volebních obvodech by ženy měly kandidovat a v neposlední řadě i nedostatečný sankční mechanismus, který politické strany raději zaplatily, než aby vyhověly 50 % požadavku (Hughes – Paxton – Clayton – Zetterberg 2019: 223).

2.4. Dobrovolné kvóty (soft quotas)

Poslední kategorií, které se tato kapitola bude věnovat, jsou takzvané dobrovolné kvóty. Jsou nejspíše nejvíce rozšířenými kvótami v západní Evropě. Jsou dobrovolně přijímány politickými stranami, avšak je obtížné je najít a pojmenovat, protože nejsou prezentovány jako typický druh kvót. Dle Krook (2009) můžeme o dobrovolných kvótách hovořit spíše jako o systému „plánování a doporučení“. Využívají se zejména v případě, kdy se ostatní opatření v podobě pozitivních akcí ke zvýšení počtu žen na politických postech neseťkávají s úspěchem nebo chybí ochota aplikovat klasické formální kvóty (Krook 2014: 1272).

Tím, že hovoříme o systému plánování a doporučení, tyto kvóty neustanovují žádná formální kritéria, která by mohla být vymáhána vládou, zákonem nebo stranickými stanovami (Krook – Lovenduski – Squires 2009: 786). Je tedy pouze na politických stranách, zda tyto návrhy budou, či nebudou následovat. Přesto, stejně jako kvóty již výše uvedené, i tento typ kvót má za cíl stejný výsledek, a to zvýšení počtu

žen v politice. Jejich snahou je ale spíše motivovat politické strany k nominaci žen do voleb. Nevymáhají procentuální zastoupení a ani nepožadují obsazení vyčleněného množství křesel v dolní komoře parlamentu. Ve většině případů nepracují ani se sankčními systémy, které by trestaly politické strany za neplnění nastavených pravidel.

Příkladem nám zde může být Indonésie. Indonésie stále prochází politickou a institucionální reformou, která by měla vést k její demokratizaci. Těchto změn se snažila–využít ženská hnutí a podařilo se jim prosadit kvótový systém, který vedl k navýšení počtu politicky aktivních žen. Počátky tohoto snažení můžeme zaznamenat od roku 1998, kdy se indonéská organizace zaměřená na práva žen (Women's Journals Foundation) začala snažit o zlepšení práv žen, zvýšení jejich přítomnosti v politice a aktivní participaci (Hoodfar – Tajali 2011: 128). Jejich snahy se setkávaly s překážkami a nesouhlasnými reakcemi. I přes veškeré problémy, kterým prosazení kvót muselo čelit, byl přijat zákon, který hovořil o akceptaci dobrovolných kvót. Politickým stranám bylo doporučeno⁷, aby jejich kandidátní listina obsahovala alespoň 30 % ženských zástupců v každém volebním obvodu, ale nebyly uplatňovány žádné donucovací mechanismy za nesplnění podmínek (Hoodfar – Tajali 2011: 129)

---

⁷ V současné době je pravidlo 30 % podmíněno skrze zákon. Ten ustanovuje podmínku, která předpokládá, že jeden ze tří kandidátů, uvedených na kandidátní listině, bude žena. Pokud politická strana nevyhoví těmto požadavkům, bude vyloučena ze soutěže o volební obvod, ve kterém podmínky nesplnila (International IDEA 2019 b).

3. ANALÝZA GENDEROVÝCH KVÓT Z POHLEDU ODLIŠNÝCH FEMINISTICKÝCH PORUDŮ

Cílem této kapitoly bude zodpovězení tří otázek a to: Co vidí různé směry feministické teorie jako příčinu toho, že jsou ženy v politických institucích stále podreprezentovány? Proč podle daného feministického proudu je důležité, aby se ženy aktivně zapojovaly do politického dění? Je pro ně zavedení kvót krokem k dosažení větší rovnosti, anebo k těmto opatřením mají spíše negativní postoj? Následující podkapitoly se budou soustředit na tři hlavní proudy feminismu a jejich postoje vůči genderovým kvótám. Rozebereme zde liberální, radikální a marxisticko – sociální feminismus. Předpokladem této části je, že nám jednotlivé podkapitoly přinesou rozdílné interpretace a postoje ke společné problematice.

Mezi odborníky panují odlišné interpretace datování vzniku feminismu. Někteří teoretici tvrdí, že počátek feminismu můžeme datovat již od starověkého Řecka, další názory přisuzují začátek feminismu středověkému období (Rampton 2008). Avšak až v devatenáctém století, jako reakce na vyloučení žen z politické participace, se feminismus začíná rozvíjet jako politická teorie, přijímána do velké míry pouze ženami. Vývojem v takzvaných čtyřech vlnách dochází k diverzifikaci názorů, postojů a požadavků. V souvislosti s tímto procesem dochází k odlišným interpretacím, jakým způsobem by měla být práva žen naplňována. První vlna feminismu začíná na přelomu devatenáctého a dvacátého století. Vystupovala s argumenty, proč by ženy měly být součástí politických procesů (Rampton 2008) a zároveň vystupovala proti otrokářství. Druhá vlna probíhala od šedesátých do osmdesátých let dvacátého století a vyznačovala se svojí radikálností. Svým sloganem „osobní je politické“ chtěly feministky poukázat na mocenskou nevyváženost mezi muži a ženami, zároveň tím chtěly zdůraznit, že tato nerovnost pramení zejména z individualismu a sociálního systému. Feministky požadovaly, aby byl nabourán tradiční koncept veřejné a soukromé sféry, ve které veřejná sféra byla přístupná pouze mužům. Chtěly se odpoutat od klasických institucí jako je rodina a zapojit se do formování veřejné sféry. Hybnou silou se do velké míry staly autorky Simone de Beauvoir s jejím dílem *The Second Sex*, společně s Betty Friedan a její knihou *The Feminine Mystique*. Obě autorky se ve svých dílech zaměřují na to, jakým způsobem jsou ženy společností formovány a zda mohou být jejich životní aspirace odlišné od těch, které jim jsou společností vnucovány. V rámci druhé vlny se

zformovaly dva feministické proudy radikální feminismus a rovnoprávní feminismus. Radikální feminismus, jak už název napovídá, se ztotožňuje s více radikálnějšími změnami a bojuje za změnu společnosti jako celku nikoliv pouze určitých oblastí. Rovnoprávní feminismus chtěl budovat rovnost skrze legislativu a právo. Chtěl pro ženy získat rovnost v oblasti politické a sociální, přičemž bojoval za právo na potrat, nebo za rovnost v pracovním prostředí (LeGates 2001: 347). Třetí vlna navazuje na druhou vlnu v osmdesátých letech a probíhá až do začátku nového tisíciletí. Tato vlna se k některým názorům a praktikám vlny druhé staví kriticky, ale je důležité podotknout, že se od nich zcela nedistancuje. Některé názory přejímá a snaží se je lépe formulovat tak, aby byly srozumitelné a v praxi více uchopitelné. Třetí vlna se dle Snyder v první řadě snažila prezentovat feminismus z více perspektiv. Za druhé reagovala na vzestup postmodernismu. A za třetí se snažila ze svých politik odstranit překážky a otevřít se spolupráci (Snyder 2008: 175). V rámci třetí vlny se objevuje takzvaná queer theory, která nabourává dosavadní pojetí sexuality a genderu. Tato teorie hovoří o tom, že není možné pohlaví definovat pouze na základě klasického dělení muž a žena. Začaly se definovat kategorie jako bisexuál a trans-gender. Feministky třetí vlny poukazovaly zejména na fakt, že se musí vypořádávat s odlišným společenským prostředím. Tato doba byla výrazně ovlivněna rozvojem masmédií, nové kultury a nastal odklon od tradiční politiky. Příchod čtvrté vlny je dle některých autorů definován rozšířením přístupu k internetu. Internet podle nich vytvořil prostředí, ve kterém se mohou utvářet komunity sdílející stejné problémy. Internet otevřel prostor pro artikulaci tabuizovaných témat a stejně jako druhá vlna feminismu začal svým způsobem bořit hranice a stereotypy. Čtvrtá a zatím poslední vlna se navrácí ke kořenům vlny druhé, nikoliv však v opětovné radikalizaci. Díky této vlně se témata jako znásilnění, sexuální obtěžování a napadení dostávají opět do popředí politických zájmů a otevírají prostor pro debatu. Zároveň se v jednotlivých etapách setkáváme s diversifikací feministických proudů. Setkáváme se nejen s feminismy liberálními, radikálními, marxisticko – sociálními, které budou stěžejní pro naši práci. Ale také se objevují proudy, prosazující své specifické zájmy, protože prošly odlišnými zkušenostmi. Mezi ně se například řadí black feminism, který se zabývá zejména diskriminací žen s černou barvou pleti a mnoho dalších feminismů.

I když se setkáváme s rozdílnými feministickými proudy, které svojí agendě můžou přikládat větší váhu než jiným tématům řešeným odlišnými feministickými

hnutími, na jednom se shodují zcela všechny. Feministky se jednoznačně shodují, že je potřeba změnit postavení žen ve společnosti (Epure 2014: 515). Zároveň se také shodují na tom, že jakékoliv političce, bez ohledu na její postavení, se musí dostat stejného respektu a standardů jako jejím politickým kolegům. Rozhodně jsou si vědomy, že cesta k dosažení genderové rovnosti je stále ještě dlouhá a každý feministický proud se s tím snaží vypořádat po své teoretické linii.

3.1. Liberální feminismus

Prvním feministickým proudem, kterému se v práci budeme věnovat, je proud liberální. První myšlenky a pokusy, které měly za účel začlenit ženy do politických procesů, prosazovat jejich svobodu volby a právo projevovat svůj názor můžeme datovat už ke spisovatelce Mary Wollstonecraft a k jejímu dílu „A Vindication of the Rights of Woman“, které bylo vydáno na konci 18. století. V tomto díle vyzdvihuje svobodu, nezávislost jednotlivce a jeho právo na rovnocenné příležitosti. Kdy zároveň dodává, že tato privilegia byla přisuzována výlučně mužům a díky tomu se ženy dostaly do podřízené pozice vůči nim. Již od Mary Wollstonecraft je nejvíce skloňovaným tématem vzdělání. Požadavkem liberálních feministek je umožnit ženám a dívkám stejný přístup ke vzdělání, jako je poskytován chlapcům a mužům, protože právě možnost se vzdělávat dává ženám lepší příležitosti. V otázkách vzdělávání se později s Wollstonecraft shoduje i Mill, který vnímá vzdělání jako podobu seberealizace, která má jedinci přinést šťastný život. Liberální feminismus se opírá o argumenty, že nejčastější příčinnou nerovného postavení žen ve společnosti jsou genderové normy, které byly společností vytvořeny a dlouhodobě uplatňovány. Jejich snahou je vytvořit genderově neutrální prostředí, které by odpovídalo snaze o dosažení rovnosti pohlaví. Nesnaží se o odstranění hranice mezi soukromou sférou a veřejnou sférou života, jejich cílem je pouze snaha nastolit rovnost ve sféře veřejné. Novodobý liberální feminismus pracuje s tématy současného světa a snaží se prosadit práva a legislativní opatření, která ženy ochrání před tlakem, jenž je na ně společností vyvíjen. Tato témata se stala součástí veřejných politických diskuzí a v návaznosti na ně postupně dochází k politické a sociální transformaci (Wischemann – Mueller 2004: 187). K tomu bylo potřeba ženám umožnit aktivní soutěž s muži za co nejvyrovnanějších podmínek (Kensinger 1997: 184, cit. dle Jaggar 1977: 9). Ve chvíli, kdy dojde k odstranění překážek, které zabraňují ženám být součástí veřejné politiky, dojde ke garanci občanských práv (Kensinger 1997: 184).

Liberální feministky pracují s několika scénáři, proč jsou ženy dlouhodobě podprezentovány v politických a mezinárodních institucích. Důvody, proč se ženy výrazněji neangažují v politických a rozhodujících procesech, jsou podle liberálních feministek jejich odrazování od vstoupení do těchto institucí, podceňování jejich schopností, zkušeností i vzdělání a v neposlední řadě nerespektování jejich názorů a životních zkušeností (Withworth 1997: 11–12). Prvopočátek tohoto zápasu o rovné zastoupení můžeme hledat již ve výchově a vzdělávání dívek od útlého věku. Od dětských let jsou osobní zájmy dívek i chlapců formovány do genderových stereotypních rolí. Dívky jsou vychovávány směrem k budoucí starosti o rodinu. Očekává se od nich, že budou vytvářet rodinné zázemí, budou citlivé a budou pečovat o děti. Jejich vzhled a výběr zaměstnání jsou také do velké míry ovlivněny stereotypy. Od chlapců se na druhou stranu očekává silná osobnost, role živitele rodiny a je jim často upírána emocionální stránka osobnosti. Stejně jako ženám, tak i mužům jsou automaticky přisuzována povolání a vzhled. Výchova i očekávání společnosti mohou mít později za následek nedostatek respektu nebo pozornosti vůči ženám ze strany mužů, nejen v politických institucích, ale i mimo ně. Ženy z tohoto důvodu musí mnohdy daleko tvrději pracovat, aby si vydobily respekt od svých kolegů. Avšak ani to nemusí stačit a dle Jeane Kirkpatrick⁸ ani tvrdá práce není dostačující k získání dostatečného respektu a pozornosti při řešení mezinárodních otázek od jejich mužských kolegů, protože je žena. Liberální feministky zauímají postoj, že aktivní interakce mezi muži a ženami umožňuje tvořit politiku a budovat společnost, ve které se budou rovné příležitosti a práva pro všechny její členy. Toho lze podle nich dosáhnout skrze právní opatření a politiky, které zamezí diskriminaci žen a otevřou jim dveře k získání vysokých pozic ve vládě a státních institucích (Connelly – Murray Li – MacDonald – Parpart 2000).

Liberální feministky se, jako jedny z mála, nevyhýbají spolupráci s muži, protože věří, že jejich vzájemná spolupráce přinese pozitivní výsledky pro všechny. Základem jejich politiky je princip individualismu, mravní přesvědčení, že každý jedinec je důležitou součástí společnosti. Jedinec by podle liberálních feministek neměl být diskriminován na základě náboženství, pohlaví, rasové příslušnosti, nebo sociální skupiny. Bez ohledu na tyto faktory, má být jedinec evaluován na základě zkušeností, dosažených úspěchů v životě, vzdělání a osobního rozvoje. Domnívají se, že na začátku

---

⁸ Byla respektovanou americkou politoložkou a diplomatkou

vývoje se od sebe jednotlivci neodlišují, to nastává až s vnějšími vlivy, kterými je jedinec ovlivňován a formován. Odmítají rozdílné sociální role pro ženy a muže a jejich snahou je vytvořit homogenní prostředí, zahrnující témata veřejné a soukromé sféry pro všechny jednotlivce, bez ohledu na gender (Rosenblum 1947: 152). Jak John Mill zmiňuje ve svém díle „O svobodě“ (2001), každý jedinec by měl mít právo na utváření svých názorů, prezentování svých názorů, aniž by se musel, nějakým způsobem omezovat. Ovšem ruku v ruce s touto svobodou jde i povinnost tyto svobody poskytovat. V tuto chvíli liberální feministky začínají argumentovat, že tyto základní svobody ženám poskytovány nejsou. Pokud ženy nejsou přítomny v politických institucích a rozhodovacích procesech, není možné právo prezentovat své názory a postoje naplňovat. Liberální feminismus upřednostňuje svobodu jednotlivce a univerzalismus, stejně tak přistupuje ke genderovým kvótám nebo afirmativním akcím. Jsou pro přijímání konkrétních opatření, která zajistí rovné příležitosti pro obě pohlaví, bez ohledu na gender. Filozofie liberálních feministek odpovídá kvótovým systémům, jako jsou legislativní kvóty a do určité míry i stranické kvóty, za předpokladu, že je uplatňovaný takzvaný zipový systém, který na kandidátní listině alternuje mužské a ženské kandidáty. Liberální feministky se nebrání intervenci ze strany státu. Věří, že každý jedinec je jedinečný a měl by být evaluován na základě svých vlastností a zkušeností a říkají, že je potřeba změnit systém, který takové fungování nepodporuje. Liberální feministky zároveň věří, že každý jedinec má mít přirozené právo na rovnost. Proto právě kvótová opatření, která této přirozené rovnosti dosáhnou, jsou podporována. Svoboda jednoho jedince by totiž neměla omezovat svobodu jedince druhého, jak o tom Mill hovoří, proto je potřeba zavádět opatření, která svobodu žen skrze politické instituce podpoří. Pokud těchto univerzálních principů nemůžeme dosáhnout přirozeným vývojem společnosti, je nutné jakékoliv nové principy ukotvit právním a legislativním procesem, aby již nemohlo docházet k jejich porušování. To můžeme vidět v podpoře přijímání konkrétních opatření, kdy legislativní kvóty tato opatření přímo nabízí a jsou kontrolována ze strany státu. Zároveň už bylo zmíněno, že liberální feministky nevěří v revoluci, ale spíše ve spolupráci a kompromisy, opatření, jež jsou v rámci legislativy podporována. Kapitola 2. 3 hovoří o legislativních kvótách, které jsou doprovázeny o sankční mechanismy podporující jejich implementaci. Důležité je však upřesnit, že feministky nepožadují žádná privilegia ohledně přijímaných pravomocí a práv, pouze požadují zvýšení počtu žen v politických institucích. Nechtějí

získat nic víc, než co náleží mužům (Phillips 1999: 36–39). Pro liberální feministky má přítomnost v politických institucích a rozhodovacích procesech jak symbolické, tak hmatatelné výhody, jako feministická politická rozhodnutí. Podobně k těmto požadavkům přistupuje i Mill, který hovoří o nezbytnosti, aby ženy a muži mohli stejným způsobem naplňovat své možnosti. Zároveň je potřeba si uvědomit jaké škody může způsobit nemožnost jejich nenaplnění. Tudíž by měla být přijímána taková opatření, která umožní oběma pohlavím stejnou šanci na úspěch v politické soutěži.

3.2. Radikální feminismus

V rámci analýzy feministických teorií si představíme další proud, a to radikální feminismus. Tento proud vzniká během šedesátých let s druhou vlnou rozvoje feministických hnutí v Severní Americe a Evropě. Vzniká jako reakce na přetrvávající nerovnost mezi muži a ženami. Radikální feministky diskutovaly, z jakého důvodu stále přetrvává patriarchy, přesto že společnost prošla výrazným vývojem. Jakým způsobem patriarchy ovlivňuje a formuje životy žen. Jakým způsobem se dá zabránit tomuto tlaku a agresí, kterou muži na ženy vyvíjí (Chambers 2005: 327–328). Témata útlu, dominance, sexuálního a domácího násilí se později stávají hlavními tématy, kterými se radikální feministky zabývají.

Tato témata mnohdy přinášela kontroverzní názory a pohled na společnost. Účelem těchto neortodoxních názorů byla snaha otevření diskuze a posunutí hranic, které by ženám pomohly proniknout do společnosti ovládanou muži a vybudovat si zde svojí pozici. Operují s myšlenkou, že feminismus je ve své podstatě radikální, a proto je nutné radikálně a revolučně jednat. Pokud se podíváme na nejradikálnější myšlenky tohoto proudu, tak je to například opuštění od heterosexuality, přechod k lesbickému feminismu a tím zničit mužskou dominanci v soukromé sféře. Radikální feministky se snaží „male-dominated, male-identified, and male-centered” společnost změnit (Parisi 2010: 3 cit. dle Johnson 1997: 5). Snahou je zničit staré hodnoty, kategorie a systém a uniknout do nového světa bez mužů ovládajících soukromou sféru. Bourdieu vidí prvopočátek nerovnosti v přístupu k biologickým rozdílům mezi muži a ženami. Tyto biologické rozdíly jsou podle něj využívány patriarchální společností k zdůvodnění, proč mužům náleží jiné postavení ve společnosti než ženám. Ospravedlňují jak postavení ve společnosti, tak odlišné role, které jim náleží. Ženy jsou tímto systémem zatlačeny do pozic pečovatelek a muži do pozice živitele rodiny (2001: 8). Na druhé

straně je tu MacKinnon, která se s tvrzením, že jde primárně o biologické rozdíly, neztotožňuje. Pro ni je hlavním činitelem nerovnosti přístup společnosti k sexualitě a genderovým rolím. To, jak vnímáme ženskou sexualitu a genderové role je model uměle vytvořený muži, tak aby potvrdili svoji nadřazenost nad ženami (1989: 128). Můžeme tedy pozorovat, že v rámci radikálního směru najdeme různé přístupy, jak podřazené postavení žen vzniká. Přesto se v rámci feministické teorie autoři shodují, že genderová nerovnost je sociální konstrukt a je potřeba ho změnit. Na rozdíl od liberálních feministek, které chtějí sociální konstrukt změnit skrze reformy, radikální feministky se přiklánějí k revolučnímu jednání.

Radikální feministky vnímají muže jako společného nepřítele a odmítají se ztotožňovat s definicí ženy tak, jak ji definují muži (Withworth 1994: 21). Odmítají dialog s muži, na realitu se dívají výlučně ženskou perspektivou a skrze revoluci chtějí nastolit matriarchát a zbavit se patriarchátu v soukromé sféře. Přišly s termínem „soukromé je politické“, což poukazuje, jakým směrem jsou radikální feministky zaměřeny. Věří, že i soukromá sféra má být součástí sféry veřejné a žádné téma by nemělo být tabuizováno. Přiklání se k radikálním formám politického boje za osvobození od útlaku. Příkladem nám může být jejich pohled na roli ženy v domácnosti. První radikální feministky otevřeně negativně hovoří o institutu rodiny, manželství, heterosexuality a lásce jako o uměle vytvořených pojmech, které muži využívají k upevnění patriarchálního systému. Byly zároveň prvními, které začaly usilovat o rovnost mezi pohlavími v soukromé sféře, což pro ně znamenalo rovné dělení domácích prací a péče o děti, naplňování emocionálních a sexuálních potřeb (Willis 1984: 92). Dalším tématem týkajícím se rodiny je volání po zrušení rodiny jako instituce. Radikální feministky vidí rodinu jako příčinu mužské nadřazenosti, protože už v rodinném prostředí jsou k tomu obě pohlaví vychovávána. Proto by děti měly být vychovávány veřejnými institucemi, aby nebyla deformována jejich jedinečnost, se kterou se rodí. Tématem, které se stalo klíčovým a celý směr vlastně definuje, je sexualita, sexuální vykořisťování a zneužívání muži a násilí na ženách. Sexualita je součástí všech jednotlivců, ale podle radikálních feministek je sexualita žen kontrolována, přivlastňována a zneužívána ve prospěch mužů (Connelly – Murray Li – MacDonald – Parpart 2000). Otevřeně kritizují heterogenní vztahy jako mocenské, což způsobuje, že jsou ženy ve vztahu k muži utiskovány.

Radikální feministky zastávají názor, že právní a legislativní úpravy nedojdou k vytyčenému cíli, k rovnosti mezi muži a ženami. Problém je podle nich ukotven v každodenním stereotypním vnímání genderových a sociálních rolí. Důvodem tohoto názoru může být i fakt, že radikální feminismus vzniká systémem bottom-up. Klade důraz na vlastní iniciativu ženských organizací, hnutí nebo komunit, kterým záleží na zlepšení jejich práv a společenského postavení. Změny dosáhnou, pokud přijmou svoji identitu utlačovaného pohlaví, vystoupí ze své komfortní zóny a začnou se změnou (Fahs 2011: 573). Dle MacKinnon je důležitější než změny v legislativě takzvané „zvyšování povědomí (consciousness-raising)“ o této problematice. Je podle ní důležité, aby si ženy uvědomily, že jsou součástí společnosti, tudíž by měly mít stejnou možnost se do jejího utváření zapojit. Některé radikální feministky také hovoří o tom, že pokud by ženy byly ve větší míře součástí rozhodujících procesů a bylo by na politiku nahlíženo z jiné „ženské“ perspektivy, mohla by politika a mezinárodní vztahy dosahovat odlišných výsledků, například při řešení krizových situací. Opírají se o předpoklad, že díky svým biologickým vlastnostem, jako jsou mírumilovnost, starostlivost a větší propojení se životem, by mohly být schopné ukončit konflikty, které mužští zástupci započali, kvůli svým biologickým potřebám, jako jsou agrese, nadřazenost, nebo potřeba vlastnit (Withworth 1997: 17–18)

Radikální feministky o genderových kvótách nehovoří, dle jejich rétoriky je jasné, že netouží po jakékoliv kooperaci s muži. Radikální feministky neshledávají jakýkoliv přínos kvót, které regulují veřejnou sféru. Pro ně je problematická právě sféra soukromá, která kvótami regulována není, a tudíž je prvopočátkem veškeré nerovnosti. Jejich snahou je změnit zakořeněné genderové stereotypy soukromé sféry, které jsou ve společnosti vnímány jako přirozené. Pokud této změny radikální feministky dosáhnou, povede to automatickému převratu i ve sféře veřejné, protože podle radikálních feministek je sféra veřejná pouze odrazem sféry soukromé. Ženy podle radikálních feministek mají využít možností, které jim moderní doba nabízí, aby mohly překročit svůj biologický úděl a stát se dominantním pohlavím. Samozřejmě záleží, jak moc radikální optikou se na to díváme. Pro některé radikální feministky je jediným řešením, jak překonat patriarchát, je zavrhnout heterosexuální reprodukci, reprodukovat se bez přičinění mužů, a vlastně zcela vynechat muže z jakékoliv participace na budování soukromé sféry (Shibles 1989: 36 cit. dle Warren 1980). Umírněnější názory v boji proti sexuálnímu útlaku doporučují využívat moderní medicíny jako je užívání antikoncepce,

podstoupení interrupce a pokud se žena rozhodne mít dítě, tak následnou péči o něj přesunout na společenské instituce (Willis 1984: 99). Touto cestou by byly ženy osvobozeny od svého biologického břímě i sexuálního útlaku a mohly by se do společnosti zařadit jako mužům rovné, čím by mohly porazit patriarchální společnost (MacKinnon 1989: 217).

3.3. Socialistický feminismus

Jako poslední si uvedeme socialistický feministický proud. Tento proud se začíná objevovat během druhé poloviny sedmdesátých let dvacátého století. Dalo by se říct, že socialistický feminismus vzniká jako reakce na tradiční marxismus, který se spíše věnoval třídnímu útlaku než útlaku žen a jako reakce na nový radikální feminismus, který považoval patriarchát a sexuální opresi za jediný důvod ženské podřízenosti (Connelly – Murray Li – MacDonald – Parpart 2000).

Důvody ženské podprezentace hledá socialistický feminismus v ekonomické a materiální závislosti žen na mužích. Stejně jako radikální feminismus vidí patriarchální společnost jako překážku v rozvoji žen ve veřejné sféře. Staví se silně proti individualismu, liberalismu, který prosazují liberální feministky. Socialistické feministky vidí sílu v soudržnosti a sesterství, nikoliv v individualismu, který nechává ženy v boji o rovnoprávnost osamocené. Negativním faktorem je pro ně kapitalismus, kvůli kterému nemůže dojít k homogennímu prostředí, rovnosti pohlaví a setření třídních rozdílů (Phillips 1993: 29). Genderové stereotypy jsou také dalším tématem pro socialistické feministky. Ženy jsou stále vnímány především jako matky, manželky a vychovatelky. Není bráno v úvahu, že jejich každodenní život je naplněn dvěma pracemi, a to regulérním zaměstnáním a péčí o rodinu. Je nutné vytvořit homogenní prostředí pro obě pohlaví bez rozdílu, aby bylo umožněno oběma stranám hrát stejnou roli jak ve veřejné, tak v soukromé sféře. Parita v politických institucích by právě takové prostředí mohla vytvořit. Ženy by dostaly prostor k tomu, aby mohly podávat podněty pro změnu a zlepšení prostředí, ve kterém se ženy pohybují. Z toho důvodu je potřeba podniknout reformy zejména ekonomické, aby se žena mohla odpoutat od své závislosti na muži.

Socialistický feminismus spíše podporuje ženy, aby samy utvářely organizace, které budou bojovat proti jejich útlaku. Sociální feminismus totiž nevěří v kooperaci mužů a žen na politické scéně, protože pro muže nikdy nebudou prioritní témata, která

jsou prioritní pro ženy (Connelly – Murray Li – MacDonald – Parpart 2000 cit. dle Hartmann 1981: 32–33). Vycházejí z přesvědčení, že ženy spojuje společné pouto sesterství, které má překročit jakékoliv rozdíly a dát ženám sebevědomí v boji proti nerovnosti (Phillips 1993: 32). Je potřeba se na problematiku dívat komplexněji. Socialistické feministky si jsou vědomí, že mezi ženami existuje jistá diverzita, která je utvářena jejich životními zkušenostmi, hodnotami a postoji. Nevnímají negativně silnou diverzifikaci mezi skupinami žen bojujících za rovnost v politice. Je nutné, aby byla artikulována různá témata z odlišných úhlů pohledu a životních zkušeností, protože žádná skupina nesmí být vyloučena. Není zkrátka možné vycházet pouze a jen z jediného názoru na problematiku. Je nezbytné, aby do politických procesů byl začleněn co největší počet žen z odlišných prostředí, aby mohlo dojít k artikulaci problémů na různých úrovních. Ženy by na politické scéně neměly vystupovat jako jednotlivci, nýbrž jako členky skupiny bojující za konkrétní požadavky. Podreprezentace, dle socialistických feministek, pouze poukazuje na fakt, že „kulturní, ekonomické, institucionální a/nebo společenské faktory“ (Jones 2005: 646) jsou reálné a omezují ženy ve vstupu do veřejné sféry. Nevěří jako liberální feminismus, že k rovnosti dojde pouze skrze rovná práva, naopak tvrdí, že rovná práva nemusí mít vůbec žádný význam (Heywood 2005: 239). Dle Dahlerup a Gaber tyto bariéry musí být nějakým způsobem překonány. Ženám musí být poskytnuty sociální a ekonomické příležitosti, stejně jako příležitosti v podobě kvót, pokud jejich inkluze není dostatečně podporována (Dahlerup – Gaber 2017: 311). Young požaduje, aby demokracie zvážily, jaký prostor v politické soutěži poskytují menším sociálním skupinám. Dle Young je potřeba vytvořit mechanismy, které těmto marginálním skupinám zajistí dostatečnou reprezentaci. Socialistické feministky operují s útlakem žen na všech sociálních úrovních. Je pro ně tudíž důležité vytvořit prostor a poskytnout možnost pro setkávání těchto skupin k tomu, aby mohly interpretovat své politické návrhy a společně je předkládat v rozhodujících procesech. Dále také apeluje na nemožnost spoléhat se na volební právo, genderovou neutralitu a abstraktní pojetí individualismu, na které se odkazují liberální feministky. Společnost musí přijmout fakt, že zde existují skupiny, které se opravdu setkávají s diskriminací a útlakem a je proto nezbytné je zahrnout do politických procesů, které mohou přispět ke změně (Phillips 1993: 93). Na základě charakteristik a principů, které socialistické feministky prosazují, bude systém rezervovaných křesel nejvíce uplatňovaným modelem kvót. Jak jsme si uvedli

v kapitole 2.1, tento kvótový systém pracuje s definovaným počtem křesel, který je poskytnutý určité podprezentované skupině. Jak zmiňuje Young, rezervovaná křesla jsou tím zmiňovaným typem prostoru, který je potřeba těmto skupinám poskytnout. Následná společná diskuze a artikulace témat, která jsou zásadní pro tyto skupiny, může přinést kýžené výsledky. Tím myslíme výsledky ekonomické, pracovní, sociální příležitosti. Diversifikace sociálních skupin v politických institucích a v rozhodovacích procesech má ukončit přetrvávající patriarchální nastavení společnosti. Setřít ekonomické, sociální, kulturní a genderové rozdíly, které byly právě patriarchátem vytvořeny. Tím ženy docílí zisku veškerých práv, která jim náleží.

4. KOMPARATIVNÍ STUDIE ŠVÉDSKA A MAĎARSKA

V této části se zaměříme na analýzu a komparaci dvou evropských států, a to právě Švédska a Maďarska. Oba tyto státy operují se stejným typem kvót. Švédsko i Maďarsko využívají stranické kvóty, ale s výraznými rozdílnými výsledky. Zaměříme se na výsledky jednotlivých voleb, které budou doplněny o ideové postoje jednotlivých feministických proudů v reakci na opatření přijatá v rámci genderové rovnosti. Jednotlivé volby a opatření v rámci stran budeme analyzovat z pohledu feministických proudů, které jsme si představili v kapitole 3. Budeme se věnovat vývoji kvótového systému v průběhu let 1988–2019. K přesnému znázornění využijeme funkci grafu (viz přílohy graf číslo 1 a graf číslo 2), který nám ukáže, jakým způsobem se počet žen v dolních komorách parlamentu měnil. Předpokladem přitom je, že tato čísla neměla vždy rostoucí tendenci, ale naopak stagnovala, nebo dokonce klesala. V rámci práce budeme analyzovat kvótová opatření přijatá v rámci stran. Využijeme argumentace feministických proudů k analýze kroků, které byly stranami podniknuty. Podíváme se také na historicko-kulturní kontext, který některé feministické autorky považují za jednu z hlavních determinantů úspěšnosti kvót. Je důležité si uvědomit, že tuto bakalářskou práci musíme vnímat jako práci malého rozsahu. Byl zvolen pouze malý vzorek států, a tudíž nemůžeme předpokládat obsáhlé závěry. Práce má přinést ilustrativní pohled na zkoumanou problematiku a přiblížit argumenty, které v této oblasti využívají feministické proudy. Chceme zjistit jakým způsobem kvótní opatření mohou, či nemohou fungovat a zároveň jaké faktory jsou schopny ovlivnit implementaci kvót.

4.1. Švédsko

Prvním státem, kterým se v práci budeme zabývat, je Švédsko. Švédsko je jedinou zemí v Evropské unii, která v hodnocení genderové vyváženosti u politické moci získala 83.6 bodů ze 100⁹, kdy indikátory pro hodnocení tvoří šest kategorií: zaměstnání, peníze, vzdělání, čas, moc a zdraví (European Institute for Gender Equality 2019 a). Ve světovém měřítku se společně s ostatními severskými zeměmi řadí na první příčky v počtu žen zastoupených v dolních komorách parlamentu.

Švédsko je zemí, kde její politické strany do svých stranických stanov přijaly opatření umožňující jednodušší vstup žen na politickou scénu. Jak už bylo v kapitole 2.

---

⁹ K roku 2017

2 zmíněno, jejich přijetí a uplatňování záleží pouze na dané straně a nemůžou být žádným způsobem legislativně vymáhány ze strany státu. Proto k přijímání kvót nedošlo jednorázově a celoplošně, jako tomu bývá u rezervovaných křesel a legislativních kvót. První opatření pro genderově vyvážené politické prostředí byla přijímána formou doporučení, proto první pokusy můžeme označit jako dobrovolné kvóty (soft quotas). Mezi prvními politickými stranami, které do svých interních stanov kvóty přijaly, byly v roce 1972 Liberální strana, která si stanovila 40 % zastoupení obou pohlaví (Friedenvall 2014: 4), v roce 1978 jí následovaly Sociální demokratická strana a Levicová strana¹⁰, později se k nim přidává Strana zelených a strana Umírněných. Důvodů, proč byly kvóty nakonec přijaty, bylo několik. V kampaních zaměřených na zavedení genderových kvót, bylo zainteresováno široké spektrum politických aktérů. Patřili sem například lídři politických stran, premiér, hnutí občanské společnosti a další. Důležitým důvodem byl také strach z důsledků a ztráty ženských voličů, pokud by odmítli podniknout kroky ke zvýšení počtu žen v politice. A za další, ženská hnutí vyhrožovala vytvořením samostatné ženské politické strany, pokud straničtí lídři nevyjdou vstříc jejich požadavkům (Hoodfar – Tajali 2011: 84). Kvóty přijaly zejména středo-levicové strany, které jsou genderové politice obecně více nakloněny. Do navyšování počtu žen v politice, a to jinak než skrze kvóty, se zapojily i konzervativní strany. Touto politikou chtěly konzervativní strany dokázat, že jsou kvóty zbytečné a zlepšení postavení žen lze dokázat i jiným způsobem (Friedenvall – Dahlerup – Skjei 2006: 73–74). Konzervativní strany vyjádřily souhlas s genderovou nerovností v politických institucích, ale nepřijaly žádná konkrétní opatření, kterými by tuto problematiku chtěly řešit. Hlavní hybnou silou bylo uvědomění, že ženy tvoří polovinu populace a pokud konzervativní strany nechtějí přijít o voliče je potřeba zlepšit přístup vůči ženám ve straně. Zároveň se Švédsko stalo v otázkách genderové rovnosti velmi progresivní, což by mohlo způsobit velký úpadek konzervativních stran. Tudíž konzervativní strany nechtěly pouze dokázat, že politické strany a kandidátní listiny mohou fungovat i bez kvót, ale zároveň jim šlo i o záchranu své přítomnosti v parlamentu. Proto raději přistoupily k samovolnému navýšení počtu žen na kandidátních listinách, ale bez jakýkoliv oficiálních stranických stanovisek. Čímž

---

¹⁰ Sociální demokratická strana později v roce 1993 přijala žipový systém (střídání muže a ženy na stranické listině) a Levicová strana přijala také v roce 1993, 50 % účast žen na stranické listině (Hoodfar – Tajali 2011: 72).

vlastně dokázaly, že počet žen v politice jde zvýšit i bez explicitně vyjádřených kvót ve stranických stanovách.

4.2. Volby do švédského Riksdagu 1988–2019

Jako v mnoha ostatních zemích, byla cesta k vybudování společnosti uznávající rovnost pohlaví dlouhá. Ovšem Švédsku, jako jedné z velmi mála zemí, se to podařilo. Podle Lenity Freidenvall najdeme hned několik faktorů, které ovlivnily procesy, které vedly k navýšení počtu ženských reprezentantek. Řadí sem institucionální faktory jako volební systém, velikost volebních obvodů, ideologii politických stran a pravidla nastavená v politických stranách. Další faktory jsou pro ni ty socio-ekonomické, jako například ženy v pracovním procesu, úroveň vzdělání žen. S důležitostí úrovně vzdělání se velmi ztotožňují liberální feministky. Už Wollstonecraft, ve své knize hovořila, o důležitosti poskytnout ženám a dívkám stejnou úroveň vzdělání jako je poskytnuta mužům. Obhajovala to tvrzením, že pokud budou mít stejné možnosti se vzdělávat, získají lepší příležitosti. Zároveň na základě univerzálních hodnot, které liberální feministky zastávají, by ženy a muži měli mít stejné příležitosti vzdělání získat a prosadit se. Mezi další faktory, které ovlivnily přijetí kvót, patří podoba sociálního systému, který má pozitivní dopad na účast žen v parlamentu. Ženy ve Švédsku jsou společností a sociálním systémem podporovány ve vstupu do veřejné sféry. Sociální systém je nastaven tak, aby žena nebyla zcela odkázána na muže. Švédsko například umožňuje rodičovskou dovolenou oběma partnerům, žena se tudíž nemusí vzdávat své kariéry, pokud sama nechce. Společnost se také do velké míry již nerozděluje mezi soukromou a veřejnou sférou. Obě sféry se propojily a soukromá sféra již není záležitostí pouze ženy. Právě na dělení sfér narážely socialistické feministky, které tento postoj vůči ženám viděly jako velmi problematický, pokud žena chtěla budovat svoji pozici ve veřejné sféře. Švédsku se tato překážka podařila překročit a ženy už nejsou "otroky dvou zaměstnání". Mezi posledními faktory, které tento proces ovlivnily, jsou faktory kulturní, jako náboženství a postoje společnosti ke genderové rovnosti (Freidenvall 2003: 4). V tomto bodě se Švédsku podařilo překročit další bariéru, na kterou upozorňovaly především radikální feministky. Ve Švédsku se do velké míry podařilo odstranit vnímání genderových stereotypů a biologických odlišností, jako něco, co by mělo ženám bránit být součástí veřejné sféry. Ženy už nejsou zatlačovány do podřízených pozic a není na ně nahlíženo pouze jako na matky a milenky. Ve Švédsku se ženám podařilo překročit svůj gendrově-biologický úděl a staly se aktivní součástí

veřejné sféry. Cesta k rovnosti začala ve všech severských zemích již na začátku dvacátého století, a to přijetím všeobecného volebního práva. Od té doby se ženské spolky začaly snažit o to, aby politické strany uznaly právo žen být aktivní součástí politických a rozhodovacích procesů, což pro ně nebylo jednoduché, protože se politické elity obávaly dosadit ženy na posty s potenciálem vyhrát. K posunu v otázkách nerovnosti, diskriminace ženského pohlaví, překonání tradičních genderových rolí a všeobecně stereotypního vnímání žen ve společnosti přispěla ženská hnutí. Například liberální organizace Fredrika Bremer Association (dále jen FBA) Tato organizace spoléhala na spolupráci s muži v rámci politických stran, která jim měla zajistit získání adekvátních pozic v rámci stran (Krook 2009: 110). V průběhu let šedesátých se utvořila radikálně socialistická organizace “Women’s Liberation”, která začala zpochybňovat a označovat politické instituce za patriarchální, nedemokratické a nepřijatelné (Hoodfar – Tajali 2011: 76–77). Přesně jako radikální a socialistický proud feminismu se organizace vymezuje proti patriarchátu a kapitalismu. Ty byly označeny za hlavní viníky v nerovnosti pohlaví. Tato organizace chtěla dosáhnout radikální změny společnosti bez přítomnosti mužské dominance a jakékoliv jiné formy útlaku. Toho organizace chtěla dosáhnout zvyšováním povědomí o genderové nerovnosti (Dahlerup 1993: 5).

V sedmdesátých letech se aktivity ženských hnutí v čele s FBA začaly stupňovat. Začaly se dotazovat politických stran, jaké kroky podnikly k tomu, aby umožnily ženám být zvoleny do politických institucí, pořádat demonstrace, distribuovat statistiky médiím, aby se problematika podrepräsentace stala veřejnou záležitostí. Přesto jejich pokusy o zavedení genderových kvót a následné navýšení ženských politických reprezentantek nebyly úspěšné. Zde bychom se mohli zaměřit na otázku, zda v sobě radikální pojetí feminismu skýtá potenciál, hrát dlouhodobě aktivní roli v politických procesech, vzhledem ke své skepsi vůči veřejné sféře. Dle charakteristiky, kterou jsme si ve kapitole 3.2 uvedli se spíše zdá, že radikální feminismus, má potenciál spíše vyvolat silný prvotní impuls, který povede k okamžitým změnám ve společnosti. Dle radikálních feministek je ideálním stavem společnost, ve které soukromé i veřejné sféře dominují ženy a muži jsou zcela upozaděni. Tento koncept, ale můžeme považovat za spíše utopistický než reálný. Jak je nám známo revoluce, které doporučují radikální feministky, jsou většinou krátkého charakteru, posléze je nutno začít budovat nový systém, který povede ke spokojenosti všech jeho členů, aby opětovně nedošlo

k revolučním pokusům. V tomto bodě je tedy vhodnější začít budovat systém na základě komunikace mezi všemi stranami a následném konsenzu. Tento přístup odpovídá argumentaci liberálních feministek, které jsou si vědomi toho, že muži jsou a zůstanou součástí společnosti a je nutné s nimi kooperovat. V souvislosti s těmito požadavky komise FBA navrhla podporovat kvóty za účelem získání reálných politických pozic pro ženy. Tento návrh, ale byl národním shromážděním FBA přehlasován. Národní shromáždění FBA spíše preferovalo navyšování počtu žen o 50 % v každých volbách, dokud počet žen nevyrovná počet mužů v parlamentu (Krook 2009: 111). Zde je otázkou, z jakého důvodu kvóty nebyly podpořeny. Zda se například shromáždění obávalo kritických reakcí, že se organizace pouze snaží dosadit ženy do politických pozic a narušit tím demokratické principy rovného a univerzálního práva jedince, na které například odkazují liberální feministky. Nebo byly obavy spíše z důvodu, že se do politických pozic dostanou ženy s nedostatečnou kvalifikací, což by genderovým kvótám na důvěryhodnosti nepřidalo. Přesto o roce 1972 můžeme začít hovořit jako o zlomovém. Tento rok poprvé přinesl soutěž mezi dvěma největšími švédskými politickými stranami, Liberální stranou a Sociálními demokraty, o ženské voličky (Wängnerud 2005: 238). V tomto roce také Liberální strana jako první do svých stanov zavedla 40% dobrovolné kvóty. Příčiny úspěchu zde můžeme hledat zejména ve schopnosti ženských aktivistek integrovat se do struktur politických stran a prosazovat témata týkající se problematiky podreprerzentace.

Osmdesátá léta přinesla opětovnou diskuzi ohledně zavedení kvótového systému. V druhé polovině osmdesátých let, jako odpověď na iniciativu Státní vyšetřovací komise, se začaly projednávat návrhy ohledně přijetí legislativních kvót, k čemuž politické strany zaujímaly spíše negativní a skeptický postoj, a z toho důvodu byla přijata opatření v podobě stranických a dobrovolných kvót (Friedenvall 2018: 366). Legislativní kvóty nebyly přijaty jednak z důvodů, že byly vnímány negativně, ale také proto, že feministkám byl vytvořen prostor v rámci státní správy Švédska, kde mohly začít realizovat své návrhy. Feministky se mohly zapojit do nastolování agendy a aktivně se zapojit do vedení a evaluování jejích výsledků. Byl vytvořen prostor pro komunikaci a diskuzi, kterou podporují liberální feministky. Feministkám zde nešlo o převrat systému, pouze požadovaly, aby se vytvořily univerzální pravidla hry pro všechny. Dalším důvodem, proč legislativní kvóty nemusely být přijaty, byl fakt, že v osmdesátých letech, když se o jejich zavedení začalo hovořit, se zastoupení žen

pohybovalo mezi 25–30 % a politické strany začaly přijímat univerzální opatření v rámci strany. Přijímání opatření v rámci strany byla reakce na radikální rétoriku feministek, které začaly kritizovat politické strany, vytýkaly jim, že podporují mužskou dominanci v politice a zaměření politiky pouze na muže a tím ohrožily demokracii. (Friedenvall – Dahlerup – Skjeie 2006: 61). Osmdesátá léta zároveň přinášejí první volby, kterým se v práci budeme věnovat. Tyto volby proběhly v roce 1988 a zde ženy získaly 134 křesel z 349 křesel ve Švédském Riksdagu. Vyjádřeno v procentech, ženy byly zastoupeny 34 %. Tyto volby byly významným posunem oproti volbám v roce 1985. Výrazný posun můžeme připsat snaze švédské vlády, která v polovině osmdesátých let vytyčila cíl dosáhnout genderové vyrovnanosti ve všech rozhodujících postech, a nejen v těch volitelných (Friedenvall 2018: 369).

V devadesátých letech ve Švédsku byla společnost stále pozitivně naladěna na přijímání opatření, která prosazovala genderovou rovnováhu. Přesto se ani tentokrát nepodařilo prosadit legislativní kvóty a politické strany nadále využívaly dobrovolné kvóty a další různá doporučení (Friedenvall 2018: 370). Devadesátá léta jsou zajímavá i z hlediska světového, jelikož v roce 1995 byla přijatá Pekingská platforma pro akci a v rámci Evropské unie roku 1999 vešla v platnost Amsterodamská smlouva. V obou těchto dokumentech se Švédsko zavázalo usilovat o mobilizaci politických institucí, ale také společnosti k zapojení se do procesu budování agendy, která má dosáhnout posílení postavení žen.

Ve Švédsku v devadesátých letech proběhly volby do parlamentu třikrát, a to v roce 1991, 1994 a 1998. První volby v roce 1991 přinesly propad v počtu ženských reprezentantek v parlamentu. Počet žen klesl ze 134 křesel na 117 z celkových 349 křesel, procentuálně vyjádřeno z 38 % na 34 % oproti volbám v roce 1988 (IPU Parline 2020). Výsledek těchto voleb přinesl významný otřes v genderové politice. Obecně panovalo přesvědčení, že genderová opatření jsou dostatečná a budou pokračovat ve vzestupné tendenci, přesto došlo k prvnímu propadu v počtu ženských zástupkyň od roku 1928 (Friedenvall – Krook 2011: 52). Avšak nebýt tohoto propadu, nedošlo by k rozsáhlé diskuzi o nutnosti začít v politických institucích a stranách aktivně přijímat opatření, která povedou k navyšování žen v parlamentu (Hoodfar – Tajali 2011: 85). Dle Krook důvodem, proč se počet žen snížil, může být i to, že strany Levicová a Sociálně demokratická, které významně podporovaly rovnost ve svých stranických programech,

v těchto volbách utrpěly porážku (Parliamentary Chamber: Riksdagen 1991) a do čela vlády se dostaly pravicové strany, jejichž genderová politika byla velmi slabá (Krook 2009: 112). Výsledek ukázal, že přístup liberálních feministek, a to vzájemný dialog s muži, který povede k rovnocenným výsledkům a spokojenosti obou “táborů”, není zcela bezchybný. V reakci na tento neúspěch byla uskupením žen vytvořena organizace Support Stockings, která přinutila politické strany najít mechanismy a řešení k tomu, aby počet žen v následujících volbách do parlamentu stoupl (Berquist – Findlay 1999: 141). Pokud by ke změně nedošlo, tato organizace hrozila, že si ženy vytvoří samostatnou stranu a tím by způsobily hromadný odchod žen z ostatních politických stran, což politici nechtěli dopustit. Zde vidíme jasný postoj, který zastávaly radikální feministky. Support Stockings tímto krokem poukazovaly na nemožnost jakékoliv kooperace, či komunikace s muži a snažily se vytvořit stranu založenou esenciálně na ženské reprezentaci. V reakci na tuto situaci Sociálně demokratická strana v roce 1993 přijala opatření, které alternuje mužské a ženské kandidáty na stranické listině pro všechny nadcházející volby, následována i dalšími stranami (Friedenvall 2014: 7). Zde můžeme vidět rétoriku radikálního feminismu. Ten se zcela jasně distancuje od jakékoliv spolupráce s muži. Kooperaci s muži vnímá jako prostředek k ovládnutí a utlačování žen, což vede k podpoře dominantního postavení mužů ve společnosti. V tomto případě se organizace Support Stockings vyjádřila přesně v tomto duchu, a to, že si vytvoří prostředí bez mužských politických reprezentantů.

Následující volby v roce 1994 a 1998 přinesly výrazné zlepšení v počtu žen ve švédském parlamentu. Na vytvořeném grafu můžeme sledovat jakým způsobem počet žen, až do voleb v roce 2006 stoupl. Po těchto volbách měl opět klesající tendenci, ale už ne tak dramatickou, jako tomu bylo ve volbách v roce 1991. Jak už bylo zmíněno v předchozím odstavci, reakcí na nezdar v posledních volbách bylo přijímání celoplošných, ne však stejných opatření mezi politickými stranami. Některé vystupovaly s umírněnými postoji, strany například začaly přijímat zipový systém kandidátních listin. Tento systém je pozitivně vnímán v rámci liberálního feminismu. Kandidáti jsou zde alternováni a nemůže se stát, že by ženy byly obsazovány na neadekvátní pozice. Ženy tak přestaly být evaluovány na základě biologických rozdílů, ale na základě zkušeností, praxe a/nebo dosaženého vzdělání. Jiné naopak zastávaly poněkud radikálnější rétorikou, protože jim připadalo nedostačující, aby byly zájmy žen naplněny skrze organizaci kandidátní listiny. Tyto strany, především levicové,

požadovaly, aby byl brán ohled na diverzifikaci společnosti a na různé sociální skupiny, ze kterých ženy pocházejí. Dle těchto stran nebylo možné dosáhnout rovnosti skrze podporu individuálních kandidátek. Přesto všechna opatření vedla ke stejnému cíli, a to alespoň 40 % zastoupení obou pohlaví (Friedenvall – Krook 2011: 52). Tento cíl byl jednoznačně naplněn. Dle statistických údajů počet žen ve švédském parlamentu od přijetí těchto opatření už neklesl pod 40 %. V prvních volbách roku 1994 byl počet žen v parlamentu 141, v procentech vyjádřeno 40 % a volby v roce 1998 tento podíl ještě zvýšily, na 43 % (ženy získaly 149 křesel).

V letech 2002 až 2010 můžeme zaznamenat oba trendy, jak stoupající, tak klesající počet žen ve švédském parlamentu. Do roku 2006 počet žen stále stoupá. Některé politické strany, jako například Sociální demokracie, setrvaly v uplatňování genderových opatření. Sociální demokracie zároveň sama sebe prohlásila za feministickou stranu (Krook 2009: 128). Feministickou stranou se prohlásila z toho důvodu, že si dlouhodobě udržovala vysoké procento žen ve své straně, využívala k tomu zipový systém a zároveň byla otevřena mladým lidem. Sociální demokraté ale nebyli jediní, jejichž řady byly doplněny o vysoké procento žen. Například Strana zelených do svých řad zařadila 59 % žen. Naopak například Křesťanští demokraté měli ze všech stran nejmenší procentuální zastoupení žen, a to jen 30 % (Friedevall 2011: 147). Přesto průzkum provedený mezi předsedy švédské nominační komise¹¹ v roce 2002 ukázal, že pouze 23 % z nich bylo přesvědčeno, že genderové kvóty jsou férovým řešením, zatímco dalších 33 % z nich je vnímalo jako „nutné zlo“ a pro 43 % byly nepřijatelné (Friedenvall – Dahlerup – Skjeie 2006: 76). Kvóty byly kritizovány z několika důvodů. Kvóty byly stále vnímány jako nedemokratické, diskriminační vůči mužům a mající spíše konfliktní potenciál mezi muži a ženami. Byly kritizovány i feministické přístupy. Oponenti kvót například uváděli, že ženy by neměly být v politice jen proto, že jsou ženy, ale měly by disponovat určitým vzděláním a znalostmi. Na tento argument bychom mohli reagovat rétorikou liberálních feministek, které právě tento princip dlouhodobě prosazují. Stírají rozdíly mezi muži a ženami a prosazují, aby byly evaluovány jako jednotlivci na základě svých schopností nikoliv pohlaví. Kvóty byly kritizovány i z důvodu, že nabourávají princip svobodné volby. Tady bychom mohli oponovat, že si ženy svobodně nevybraly být utiskovanou skupinou, a proto by měl být

---

¹¹ Je to instituce, která evaluuje a vybírá vhodné kandidáty do různých vedoucích pozic. Její role je důležitá v udržování stabilního prostředí pro všechny zainteresované strany.

uplatňován princip univerzalizmu, který vytváří stejné sociální prostředí pro všechny. Zároveň kdybychom se na to dívali z pohledu radikálních feministek, ty diskuzi o diskriminaci mužů skrze kvóty ani nepřipouští. Dle jejich názoru, dokud muži budou součástí politických procesů a institucí, vždy si najdou prostředky, kterými budou upevňovat své postavení a ženy tak vždy budou utlačovanou skupinou. Kvóty pro kritiky nebyly dostatečným řešením problémů soukromé sféry, tato kritika je oprávněná, ale právě z toho důvodu by se ženy měly stát aktivní součástí politických procesů, aby se sociální politika státu mohla změnit. Přesto po volbách v roce 2002 počet žen v parlamentu opět vzrostl na 158 a v roce 2006 na 165. Ženy tedy tvořily 45 a 47 % členů švédského parlamentu. Změna přišla v následujících volbách. V roce 2010 ženy ztratily 8 křesel, což byl procentuální propad o 2 % (Ministry of Education and Research Sweden 2014: 25). Tento propad Friedenvall připisuje faktu, že ve volbách byla zvolena populistická Švédská demokratická strana. Tato strana pracovala s nejnižším procentem žen mezi všemi kandidujícími politickými stranami. Nominovala do parlamentních voleb pouze 25 % žen, přičemž bylo zvoleno jen 15 %, což v reálném výsledku znamenalo získání pouze 3 křesel pro ženy z řad Švédské demokratické strany (Friedenvall 2011: 144 a Friedenavall 2018: 381). Volby v roce 2014 znovu přinesly snížení počtu žen v parlamentu o 5 křesel (IPU Parline 2020 a), ale přesto můžeme sledovat pozitivní vývoj genderové politiky. V žádných volbách do parlamentu od roku 1994 nebyly ženy zastoupeny méně než 40 %, což se nezměnilo ani ve volbách roku 2018, kdy počet žen začal opět stoupat. Ženy získaly 165 křesel a tvořily 47 % z celkového počtu politických reprezentantů (Inter – Parliamentary Union 2014: 6). Tímto výsledkem se Švédsko umístilo na 5. místo ve světovém žebříčku zemí, které pracují s genderovou politikou a aplikují určitou formu kvótového systému (Women in National Parliaments 2019). Před Švédskem se umístily pouze země jako Mexiko, Kuba, Bolívie nebo Rwanda¹², které podle indexu demokracie nemůžeme mezi demokracie zařadit. Tento fakt opět potvrzuje, že genderové kvóty nejsou záležitostí pouze demokracií, naopak jsou součástí i zemí, které označujeme jako autoritářské režimy. Z těchto příkladů si můžeme vyvodit, že kvóty a genderová rovnost jsou mnohdy využívány jako prostředek ke zlepšení mezinárodní reputace. Všechny jmenované státy se i v současné době potýkají s vnitřními problémy, které jsou

---

¹²První místo v hodnocení žen v parlamentu obsadila Rwanda, která je podle indexu demokracie na 130. místě, na druhém místě je Kuba, která dle indexu demokracie na 144. místě, třetí místo obsadila Bolívie, s indexem demokracie 104. místě a na čtvrtém místě je Mexiko s indexem demokracie 73 (The Economist 2020).

poznamenány například krvavou historií, kterou si prošly. Proto nám může připadat snaha o genderovou rovnost jako prostředek, kterým rozvolní kritiku na zbylé fungování státu.

4.3. Maďarsko

Druhým státem, kterému se budeme v práci věnovat, je Maďarsko. Maďarsko se svým bodovým hodnocením genderové vyváženosti 51, 9 bodů ze 100¹³ dostalo na 27 pozici celkového hodnocení států Evropské unie (European Institute for Gender Equality 2019b). Maďarsko v hodnocení všech kategorií výrazně zaostává za evropským průměrem a jeho progres od roku 2005 je nejmenší ze všech hodnocených států. Ve světovém měřítku se Maďarsko řadí až na 149. pozici, kde ho předstihla například i Saudská Arábie (Women In Politics 2019), ve které ženy až do roku 2018 ani nemohly samostatně usednout za volant. Saudská Arábie v roce 2015, jako poslední země na světě umožnila ženám volit a být voleny. V rámci saudského parlamentního tělesa byl přijat systém rezervovaných křesel a 20 % kvóty (International IDEA 2020 b). I přes překážky, jako zákaz vystavování tváře, anebo úplná absence fotografie na kandidátní listině, se ženám hned v prvních volbách v roce 2016 podařilo získat 30 křesel, čímž bez mála naplnil 20 % kvóty (IPU 2020 c). Tento výsledek může být v porovnání s Maďarskem překvapující. Maďarsko je demokracií, oproti Saudské Arábii, která je považována za autoritářský režim. Tudíž je zde život obyvatel, především žen velmi obtížný. Maďarsko prošlo delším socio – ekonomickým vývojem co se rovnosti pohlaví týká, než tomu bylo v Saudské Arábii. Přesto Saudská Arábie disponuje vyšším zastoupením žen v parlamentu než Maďarsko. Důvodem může být nadšení žen, ze získání práva volit a být voleny, ale i nástup nového korunního prince Mohammeda bin Salmana na trůn. Jeho rétorika vůči právům a povinnostem žen není již tak konzervativní, jako tomu bývalo za minulých vlád, ale naopak pomalu rozvolňuje některá striktní opatření (Yee 2020). Saudská Arábie je pro radikální feministky příklad *par excellence*. V tomto státě se potvrzují všechny předpoklady, kterými radikální feministky argumentují o příčinách mužské dominance a stále přetrvávajícího patriarchátu. Ženy jsou zde ovládány skrze své biologické rozdíly, které muži využili ve svůj prospěch, aby ženy mohli zatlačit do podřízených pozic. V Saudské Arábii jsou stále tabuizovaná témata znásilnění, zneužívání, sexuálního vykořisťování a mnoho

---

¹³K roku 2017

dalších, pro radikální feministky zásadních témat v boji za změnu společnosti. Kritizují roli ženy v rodině jako matky a milenky, což jsou mnohdy pro saudské ženy jediné role, kterých se jim v životě dostane. Rétorikou radikálních feministek by v tomto případě byla rozhodně násilná revoluce společnosti a snaha nastolit matriarchát, protože dokud muži budou aktivní součástí společnosti, ženám se nikdy nedostane plné svobody.

Stejně jako Švédsko i Maďarsko uplatňuje v politických stranách stranické kvóty. Tento systém je závislý výlučně na vůli politických stran, jak s genderovými kvótami naloží, protože zde není možné uplatnit sankční mechanismus ze strany státu. První stranou, která se začala zabývat implementací genderových kvót do svých stanov, byla Maďarská socialistická strana. Tento proces začal v roce 1992 za podpory organizace Socialistické internacionály žen (Socialist International Women) a její sesterské organizace Středoevropská a východoevropská síť pro genderové otázky (CEE Network for Gender Issues) (Gurmai – Bonifert 2004: 2).

4.4. Volby do maďarského Országházu 1990–2018

Cesta, kterou se Maďarsko vydalo k genderové rovnosti ve svém parlamentu, je podobná té, jakou se vydalo Švédsko, liší se jen podmínky, za kterých byly kvóty přijímány. Hlavním a nejvýraznějším rozdílem je historický vývoj. Maďarsko se muselo až do roku 1989, kdy se změnil režim, vypořádávat s vlivem Sovětského svazu, protože Maďarsko patřilo k jeho satelitním státům. Komunistický režim sice proklamoval genderovou rovnost jako jeden ze svých hlavních politických cílů, avšak počet žen v parlamentu nikdy nepřesáhl 35 % (Gurmai – Bonifert 2004: 2). Přesto komunistický režim přinesl i některá pozitiva. Po roce 1949, kdy se k moci dostala komunistická vláda, se Maďarsko za pomoci Sovětského svazu začalo industrializovat. Industrializace si vyžádala velké množství dělníků, které režim začal hledat mezi ženami. Ženy nebyly pouze zapojeny do pracovního procesu, ale byla jim poskytnuta i příležitost se vzdělávat. V sedmdesátých letech počet žen zaměstnaných na plný úvazek a počet vzdělaných žen dosáhl stejného počtu jako u mužů (Fodor 2002: 245). Režim sice nedbal na roli ženy v rodině a její povinnosti vůči ní, avšak vytvářel instituce, které jí od nich do určité míry ulehčily život. Mezi ně patřila například výstavba jeslí, placená mateřská dovolená a mnoho dalších. Někteří odborníci se shodují na tom, že tyto kroky podnikal režim jen z důvodu, aby minimalizoval vliv, kterým disponoval v domácnosti

muž a tento vliv přesunul do rukou režimu, komunistické strany a politických lídrů (Fodor 2002: 245).

Proto určitá naděje byla vkládána do prvních demokratických voleb v roce 1990, prvních demokratických voleb po pádu režimu v roce 1989. Očekávalo se, že ženy dosáhnou politických pozic, díky svým schopnostem, zkušenostem a už ne jako propagandistický nástroj režimu. Výsledek těchto voleb ale přinesl pravý opak oproti očekávání a ženy získaly pouhých 28 křesel z 386, což znamenalo jen 7 %. Pokud se na výsledek podíváme komplexnější optikou, nemůže nás výsledek do takové míry překvapit. V komunistickém režimu byla participace žen v politice součástí plánu komunistické strany, jak nad ženami získat větší kontrolu a také zmírnit vlnu kritiky, která se na režim zvedala ze Západního bloku za porušování základních práv a svobod. Je třeba podotknout, že do politických institucí a pozic se dostávaly pouze ženy, které byly věrné komunistické ideologii. Když padl režim, všechny tyto snahy zmizely, ženy už do pozic nebyly dosazovány, aby jejich přítomnost vykreslila otevřenost režimu a zároveň zmizely všechny výhody, které stát ženám poskytoval v rámci soukromé sféry. Ženy se tudíž opět dostávají do pozice, kterou kritizují jak radikální, tak socialistické feministky, a to pozice manželky a vychovatelky. Ženám tudíž byla odebrána možnost aktivně se zapojovat do veřejné sféry, když byly zatlačeny do sféry soukromé. Zároveň existuje mezi feministickými analytičkami ze střední a východní Evropy konsenzus, že tento propad je také z velké části zaviněn první vlnou genderových kvót, která byla zaváděna od sedmdesátých do devadesátých let. Při ní byly genderové kvóty v komunistických socialistických zemích plošně zaváděny i přes skepticismus a nevoli občanů států (Dahlerup – Gaber 2017: 307). O těchto kvótách můžeme hovořit jako o rezervovaných křeslech, protože ženám byla garantována jejich pozice. Tyto kvóty byly aplikovány ze strany státní správy a kontrolovány komunistickou stranou. Ta velmi striktně hlídala jak velký podíl ženy v politických pozicích, ale nejen v nich tvoří. Z toho důvodu mohly být kvóty vnímány negativně, protože ženy byly do politických pozic dosazovány za účelem splnit cíl nastavený režimem. Tato opatření odpovídala rétorice socialistických feministek. Komunistický režim začal přijímat opatření, která vedla ke zlepšení celkového postavení žen ve společnosti. Jak už bylo výše zmíněno, byly budovány instituce a ženám byly poskytnuty prostředky, díky nimž se mohly začít aktivněji zapojovat do veřejné sféry. I myšlenky liberálního feminismu by zde našly své místo, a to v podobě vzdělání, které režim začal v rámci své politiky ženám poskytovat.

Ženy posléze měly větší možnosti pro uplatnění svých schopností a zároveň už nebyly odkázány pouze na práci a výdělek muže. Jak už bylo zmíněno, v sedmdesátých letech byl počet žen zaměstnaných na plný úvazek roven počtu mužů. Po pádu režimu anti-komunistické nálady v post-komunistických státech zapříčinily rozsáhlé negativní postoje vůči opatřením, která měla zvyšovat počet žen. Tyto negativní nálady způsobily výrazný nárůst dominantní pozice mužů v politických institucích. Socialistické feministky by tento vzestup patriarchátu vnímaly zejména z pozice, že ženám byly po revoluci odebrány nástroje, kterými jim byl ulehčen život v soukromé sféře. Kritika socialistických feministek zahrnuje i nástup kapitalismu. Kapitalismus je dle nich příčinou třídní nerovnosti a vykořisťování. Problematika třídní nerovnosti zahrnuje právě i ženy, které jsou díky tomu postaveny do znevýhodněné pozice ve společnosti. Změna režimu, příchod kapitalistické a materialistické společnosti je připravila o výhody, které jim umožnily být součástí veřejné sféry. Byla jim odebrána možnost být součástí pracovního procesu a vydělávat stejné peníze jako muži, čehož za komunistického režimu dosáhly. Tyto změny opětovně postavily ženy do role matky a milenky. Znovu se projevíly kulturní, ekonomické, sociální faktory, které ženám znemožnily reálnou participaci ve veřejném prostoru, a tudíž byl přenechán výhradně mužům, kteří se na soukromé sféře nepodíleli. Zároveň byly ženy po změně režimu skeptické k feministickým myšlenkám a raději ustoupily do soukromé sféry.

První kroky k přijetí genderových kvót udělala organizace žen, která se etablovala v rámci Maďarské socialistické strany v roce 1992. Přišla s myšlenkou změny genderové politiky v rámci strany. Inspiraci hledala v již fungujících kvótových systémech ve Švédsku, Německu nebo Velké Británii. Progres byl však velmi pomalý a s konkrétním opatřením přišla tato strana až v roce 1999. Přijaté opatření zahrnovalo 20% kvóty pro ženy a mladé občany (Galligan – Clavero – Calloni 2007: 105). V roce 1994, kdy se konaly druhé svobodné volby, právě Maďarská socialistická strana vyhrála většinu křesel, přesto v zájmu zachování legitimacy a vlastní prozíravostí vytvořila koalici se stranou Aliance svobodných demokratů. Tato koalice byla vytvořena z několika důvodů. V rámci zachování legitimacy, kdy po 40 let byla u moci jediná politická strana, aby ve společnosti nedošlo k obavám o opětovný návrat nedemokratického režimu. Ale legitimita byla spíše až druhořadým důvodem pro vytvoření koalice. Maďarská socialistická strana si byla vědoma ekonomických problémů, ve kterých se po pádu režimu Maďarsko objevilo a s tím související zavádění

tvrdých ekonomických opatření. Bylo tudíž potřeba vytvořit silnou koalici, která bude jednotně vystupovat pro tato opatření a bude schopna ustát vlnu kritiky, která se zvedne v rámci společnosti. V neposlední řadě si Maďarská socialistická strana byla vědoma, že pro schválení určitých právních předpisů jsou potřeba dvě třetiny parlamentu, tudíž potřeba spojence (Rady nedatováno). Tato spolupráce přispěla k navýšení počtu křesel pro ženy v dolní komoře parlamentu na 43. Volby z roku 1994 až do současné doby zůstávají volbami, ve kterých ženy dosáhly nejvyššího počtu křesel. Volby do parlamentu v roce 1998 přinesly snížení počtu křesel na 32, čímž ženy tvořily pouze 8 % v maďarském parlamentu. Ukazuje se, že genderová politika nebyla pro konzervativní koalici (Maďarská občanská strana, Nezávislí drobní zemědělci a Maďarské demokratické fórum) ve středu zájmu (Popescu – Tóka 2000: 6). Nic na tom nezměnilo ani podepsání Pekingské akční platformy, jejímž podepsáním bylo schváleno, že ženám budou poskytnuty stejné příležitosti k prosazení se v politice a garantovaných 30 % zastoupení žen v rozhodujících pozicích.

Výrazný posun nepřinesl ani projekt, jehož se Maďarsko stalo roku 1999 součástí. Tento projekt byl namířen zejména na post-konfliktní země v Evropě, jako byla Bosna a Hercegovina a post-komunistické země, kam se řadilo právě Maďarsko. Projekt Stability Pact Gender TaskForce vznikl jako reakce na neschopnost těchto zemí zvýšit počet ženských zástupců v zákonodárných orgánech. V souvislosti s tímto projektem vznikly i školící vzdělávací panely¹⁴, které měly pomoci rozšířit povědomí a porozumění o problematice genderové nerovnosti (Lokar2003: 154). Z pohledu liberálních, ale i radikálních feministek to byl skvělý krok, jak pomoci ke zlepšení genderové nerovnosti. Liberální feminismus je nakloněn jakékoliv formě vzdělání, která pomůže ženám dosáhnout svých cílů, lepších příležitostí a možností. Radikální feministky, dle MacKinnon podporují jakýkoliv typ vzdělávacího procesu, který povede k rozšíření povědomí (consciousness-raising) o genderové problematice.

Přes všechny snahy se výsledek voleb v roce 2002 opět nedá považovat za úspěšný. Neaktivnější stranou, ve snaze integrovat ženy do politiky, zůstala Maďarská socialistická strana. Před volbami bylo 22 % jejich kandidátů tvořeno ženami, na rozdíl od Maďarské občanské strany, na jejíž kandidátní listině bylo pouze 8 % žen (Galligan

---

¹⁴Tréninkové panely byly vytvořeny na základě manuálu poskytnutého od Norské dělnické strany žen, který se jmenoval „Women Can Do It“ (Lokar 2003: 154)

– Clavero – Calloni 2007: 105). V těchto volbách zvítězila Maďarská demokratická strana a spolu s Aliancí svobodných demokratů vytvořila koalici. Do parlamentu se dostává strana, která podporuje aktivní participaci žen, jejich počet mírně vzrostl. Počet křesel, která ženám náležela, byl 38, což znamenalo nárůst o 2 %. Volby v roce 2006 přinesly opětovný, i když ne moc výrazný, nárůst křesel, která získaly ženy. Jejich počet v maďarském parlamentu stoupl na 40. Byla vytvořena koalice Maďarské socialistické strany a Aliance svobodných demokratů. Nárůst počtu žen v parlamentu byl zastíněn skandálem ministerského předsedy Ferenc Gyurcsány (Maďarská socialistická strana). Ministerský předseda v rámci své volební kampaně veřejně lhal o stavu veřejných financí, aby si zajistil své znovuzvolení (Álvarez – Rivera 2018). Toto zjištění rozpoutalo vlnu nevole a protestů, které požadovaly odstoupení vlády. Přesto se Gyurcsány udržel na pozici premiéra až do roku 2009, kdy rezignoval a na jeho pozici nastoupil ministr financí Gordon Bajnai, který v této pozici setrval až do dalších voleb v roce 2010 (Inter –Parliamentary Union 2013). Strana se z tohoto skandálu již nevzpamatovala, proto tak jediná strana, která nejvýrazněji podporovala aktivní participaci žen v politice, prakticky skončila. Zde bychom mohli použít rétoriku radikálních feministek. Radiální feministky by poukázaly, jak silné dominantní postavení muži ve společnosti mají, jak silně je společnost zaměřená ve prospěch mužů a jak jsou muži schopni zneužít své postavení, aniž by brali ohled, jaký dopad to bude mít na ženy. V tomto případě Gyurcsánymu nezáleželo, jaký dopad to bude mít na pozici žen v politice, pokud se skandál provalí a jediná strana podporující kvóty skončí. Šlo mu výhradně o jeho zájem uspět ve volbách. Proto radikální feministky a ani socialistické feministky nedoporučují kooperaci s muži. Uvědomují si, že prioritní zájmy žen se nikdy nestanou zájmy mužů, protože je nepovažují za důležité, nebo jimi nejsou ovlivněny v běžném životě, tak jako ženy.

Následující volby v roce 2010 jsou v několika ohledech zlomové. V první řadě se do čela parlamentu, od konání prvních svobodných voleb, nestaví koalice stran, ale strana jediná, a to Maďarská občanská unie – Občanská strana křesťanských demokratů (Hungarian Civic Union-Christian Democratic People's Party). V těchto volbách vyhrává drtivou většinou a získává více jak dvě třetiny křesel v národním parlamentu (Álvarez – Rivera 2018).

Za další je to změna přístupu k rozhodovacím procesům. Nový rozhodovací přístup byl uveden do praxe s nástupem Viktora Orbána a měl uspišit rozhodovací procesy. Nová politika měla pozitivní vliv na pozice, které ženy začaly v rámci kabinetu získávat. Pro vládnoucí stranu začala být mnohem důležitějším faktorem než pozice v kabinetu, loajálnost ke stranickému programu a politická praxe k jeho prosazování. Zároveň tento nový model rozhodování požaduje silné a loajální členy kabinetu (Vanyi 14: 2019). Přesto, že v rámci nové politiky ženám bylo umožněno získávat prestižnější pozice v rámci strany a kabinetu, jiné instituce bojující za genderovou rovnost byly stranou odstraněny. Ihned po zformování nového kabinetu Maďarská ženská lobby (Hungarian Women's Lobby), požádala Orbána o vyjádření jeho postoje ohledně genderové politiky a opatření které strana chystá pro její další fungování. Byly mu položeny například otázky týkající se podoby rozpočtu a programu v rámci nového uspořádání ministerstev a mnoho dalších otázek na toto téma. Tyto otázky zůstaly však nezodpovězeny. Naopak došlo ke zrušení Ministerstva pro genderovou rovnost (The Gender Equality Department) a místo něho byl vytvořeno Hlavní ministerstvo pro rodinné záležitosti (Major Department of Family Policy). Následně v roce 2012 bylo taktéž zavřeno Hlavní ministerstvo pro rovné příležitosti (Equal Opportunities Major Department). V tomto směru bychom tu mohli tvrdit, že Orbánova politika začíná zasahovat do principů demokracie. Ženám sice bylo umožněno získat prestižnější pozice v rámci strany, kabinetu, ministerstev. Na druhé straně byla zrušena a zavírána ministerstva, která mohla kontrolovat, zda jsou rovné podmínky pro ženy skutečně poskytovány a popřípadě požadovat nápravu. Byly zrušeny instituce, které bojují za rovnost pohlaví a rovných příležitostí, univerzálních podmínek, které jsou blízké liberálním feministkám. Tyto instituce byly nahrazeny ministerstvem, které podporuje rodinou politiku, což je oblast, proti které se více či méně všechny feministické proudy kriticky vymezují.

V roce 2010 na scénu vstupuje nová politická strana „Politika může být rozdílná.“ Je první stranou definující se jako strana zelená a její politika se zaměřuje zejména na sociální a ekologickou udržitelnost, spravedlnost a sjednocení a na smysluplnou demokracii (Green Manifesto 2020). Tato strana se stává teprve druhou politickou stranou, která do svých stranických stanov implementovala genderové kvóty. Kvótový systém této strany je založen na zipovém systému. Na kandidátní listině se po sobě nesmí více jak dvakrát opakovat kandidáti/ kandidátky stejného pohlaví

(International IDEA 2020 a). Tuto stranu můžeme tedy definovat jako liberální. Liberální přístup nalezneme v podobě kvót, které strana využívá. Zipový systém je kladně přijímán právě liberálními feministkami, které alternaci vnímají jako prostředek pro dosažení univerzálních příležitostí pro všechny jednotlivce. Ale i přes uvedení nové strany na politickou scénu, počet žen v parlamentu klesl na 35 křesel, čímž ženy tvořily jen 9 % celkového počtu.

Již v roce 2011 začaly probíhat změny týkající se volebního systému. Díky tomu, že strana Viktora Orbána ovládala většinu parlamentu, mohlo dojít k významným ústavním změnám. Například bylo zrušeno druhé kolo voleb, byly překresleny hranice volebních obvodů a vzniklo něco jako „seznamy menšin“ a byl významně zredukován počet křesel v parlamentu z 386 na 199 (Schackow 2014: 14). Tyto změny vytvořily rozdílné skupiny voličů s odlišnými právy volit. Jiná práva platila pro Maďary s trvalým bydlištěm v Maďarsku, jiná pro Maďary žijící mimo Maďarsko a opět jiná pro Maďary řadící se mezi menšinové obyvatelstvo. Těmito změnami byly ovlivněny následující volby v roce 2014. V těchto volbách se žen do parlamentu dostalo 19. Porovnáme-li výsledek voleb za starého volebního systému, tak tento počet odpovídá stejnému procentuálnímu zastoupení (9, 1 % v roce 2010 a 9, 6 % v roce 2014). Změny se ovšem netýkaly pouze volebního systému, ale zasáhly také jiná občanská práva. Například omezení svobody slova, nesezdané, bezdětné, nebo homosexuální páry není možné dále definovat jako rodinu a mnohé další (Schackow 2014: 14). V Maďarsku například probíhala protipotratová kampaň, jejíž propagace byla velmi manipulativní a neetická, přičemž Evropská unie Maďarsko vyzvala, aby tuto kampaň zastavila. Tato kampaň je příkladem, pro radikální feministky. To, jakým způsobem kampaň byla vedena (měla vyvolat v ženách pocit viny), je způsob, jakým muži skrze sexualitu a biologii, ženy manipulují do podřízených pozic. Vítěznou stranou se ve volbách 2018 stává, opětovně drtivou většinou, populistická strana Viktora Orbána. Ženy v parlamentu jsou zastoupeny 12 % a 25 křesly, což je oproti předešlým volbám nárůst, ale opoziční strany, zejména pak ženy, začínají protestovat proti vládě Viktora Orbána. Protestují proti rétorice Orbánovy populistické strany vůči ženám a snaží se ženy zatlačit do stereotypních genderových rolí. Jeho vláda dokonce v témže roce zakázala vyučovat genderová studia na školách v Maďarsku (Walker 2018). V tomto kontextu nám může být jasné, z jakého důvodu se Maďarsko řadí na poslední příčky mezi státy Evropské

unie, přičemž jeho 149. místo ve světovém měřítku, není lichotivé. Maďarsko má před sebou ještě dlouhou cestu ke změně.

4.5. Komparace

Pokud začneme s komparací těchto dvou států, na první pohled nám musí být jasné, že ženy v Maďarsku mají mnohem těžší startovní pozici, než je tomu ve Švédsku. Už jen markantní rozdíl ve statistikách genderové vyváženosti vytvořených Evropskou unií (European Institute for Gender Equality 2019 a a 2019 b) nám pomůže vytvořit si představu o situaci, ve které se ženy nacházejí. Přesto nám neukáže celkový obraz. Je potřeba se na celou problematiku genderové nerovnosti dívat z více úhlů pohledu. Nelze problematiku posuzovat pouze optikou liberálního feminismu, protože liberální feminismus nám neumožní zkoumat problematiku více do hloubky. Liberální feminismus zdůrazňuje pouze rovnost ve sféře veřejné na základě univerzálních hodnot. Jeho argumenty se nezabývají sférou soukromou, za což je silně kritizován, právě ostatními feministickými proudy. Pro kvalitní komparaci je potřeba zapojit optiku i dalších feministických proudů, jejichž argumenty se zabývají soukromou sférou, socio-ekonomickou a kulturní sférou, které nám pomohou dokreslit prostředí, ve kterém se ženy pohybují a jaké překážky jsou jim v rámci společnosti ukládány.

Jak už jsme mohli zjistit z předešlého rozboru voleb mezi lety 1990–2018, zavádění kvót není zárukou dostatečné reprezentace žen v rozhodujících procesech. Je nutné si uvědomit, že oba komparované státy (Maďarsko a Švédsko) si prošly odlišným historickým vývojem, což velmi ovlivnilo jejich vývoj nejen v genderové politice. Svobodné volby také nezaručují otevřenost politického spektra k přijímání opatření, která povedou ke zlepšení genderové nerovnosti. Ostatně jsme to mohli pozorovat na příkladu Maďarska, kde 30 let po převratu ženy stále bojují za svá rovnocenná práva s muži a svojí pozici ve veřejné sféře.

Klíčovými hráči v oblasti genderové rovnosti v politice zůstávají právě politické strany. V případě Maďarska je ale problematické, že žádná z velkých politických stran gender jako problém nevnímá a kde problém není, tam se těžko nalézá řešení. Z pohledu liberálních feministek můžeme říct, že jedinou stranou, která se snaží v politické soutěži vytvořit homogenní prostředí je strana „Politika může být odlišná“. Ta, jako jediná vytvořila zipový systém, který dovoluje alternovat kandidáty obou pohlaví a tím vytvořit rovné příležitosti. Bohužel liberální snahy maďarské strany byly

doslova převálcovány absolutním vítězstvím Orbánovy populistické strany (2010 až do současnosti), která není genderově politice nakloněna, dokonce rétorika předsedy strany je mnohdy vůči ženám urážející. Tato strana podporuje klasické genderově stereotypní role, a to že ženám náleží soukromá sféra a mužům veřejná sféra. Strana se snaží obě dvě sféry nechat oddělené, čím muži silně posilují své dominantní postavení nad ženami. Stejně tak o tom hovoří MacKinnon, která tuto problematiku interpretuje způsobem, že si muži určili svoji výlučnost a nadřazenost nad ženami skrze biologické rozdíly a tím začali ospravedlňovat své chování vůči ženám. Tato politika se setkává se silnou kritikou, a to nejen ze stran žen, ale například i Evropské unie.

Švédsko je na otázky genderové rovnosti velmi citlivé a politické strany jsou z velké části nakloněny k řešení této problematiky. Švédsko se od Maďarska odlišovalo silnou ženskou lobby, kterou ženy začaly budovat již od zisku volebního práva (1919). Ženy ruku v ruce s touto možností začaly usilovat o uznání svých práv i v jiných oblastech života a možnosti podílet se na jejich utváření. Zatímco ženy v Maďarsku byly po změně režimu jednak skeptické vůči feministickým myšlenkám a jednak byly z politiky vytlačeny sociální politikou, která jim neumožnila aktivnější participaci v politických institucích. Švédsko také disponuje stranou Sociálně demokratickou, která rovněž pracuje se zipovým systémem. Té se daří svoji liberální politiku udržovat a díky tomu mohou počty žen v parlamentu stoupat. V obou zemích, jak ve Švédsku, tak v Maďarsku, najdeme strany, které pracují s procentuální hranicí pro ženy. V případě Švédska můžeme hovořit o liberálním přístupu. A to zejména z toho důvodu, že jsou uplatňovány kvóty, které se snaží poskytnout stejný prostor pro obě pohlaví. Tato opatření jsou přijímána na základě spolupráce, ve kterou věří i liberální feministky. Strana Levicová se po vlně kritiky, která přišla ze strany žen zainteresovaných v této problematice, rozhodla revidovat svůj přístup. Kritika přišla ze strany žen, které dlouhodobě bojovaly za zlepšení svého postavení ve straně a v reakci na další neúspěch uspořádaly demonstraci. Na tomto příkladu můžeme vidět, že se ženy nebály sáhnout i po více radikálnějších prostředcích pro získání svých požadavků. Jako odpověď na vlnu nevole strana akceptovala, že ženy nesmí být zastoupeny v menším počtu než 40 % na volitelných pozicích. V tomto případě, ale hovoříme o takzvaných dobrovolných kvótách. Důvodem byl negativní přístup členů strany, vůči klasickým kvótám. Proto bylo 40 % minimum přijato formou doporučení. Strana zelených byla první stranou, která do svých stranických stanov zakomponovala genderové kvóty a stala se tak první,

kteřá kvóty začala oficiálně využívat. Strana přijala kvóty v podobě, minimálního 40 % zastoupení obou pohlaví. Znovu zde můžeme vidět liberální postoj vůči opatřením, která mají oběma pohlavím zajistit univerzální podmínky pro vstup do veřejné sféry (Krook 2009: 114). Na druhé straně Maďarská socialistická strana přijala kvóty 20 %, kdy se tento přístup dá spíše vnímat jako snahu o napodobení již fungující kvótní systémy jako například ve Švédsku, ale ne příliš efektivně (Gurmai – Bonifert 2004: 2). Ať už je to způsobeno historickým vývojem, kdy kvóty za minulého režimu byly zaváděny nedobrovolně a jen z důvodu, aby režim zlepšil mezinárodní dojem. A z toho důvodu jsou strany a politické instituce ke kvótám skeptické, protože to mají zafixované s negativní konotací. Nebo také sociální politikou, která ženám nedává příležitosti se aktivně do politiky zapojit. Ženy jsou příliš zaneprázdňeny starostmi a péčí o rodinu. Zároveň jsou ekonomicky znevýhodněné, protože stále vydělávají méně než muži. Společnost je stále konzervativní, tudíž jsou stereotypní genderové role vnímány jako správné. Dle Evropského institutu pro genderovou rovnost (Gender Institute for Gender Equality 2019 b), kterou vytvořila Evropská unie, se výrazně liší procenta mezi muži a ženami, kteří stráví alespoň hodinu denně starostmi o domácnost. Pro bezdětné páry to je 56 % žen a 14 % mužů, zatímco pro páry s dětmi to je 72 % žen a 11 % mužů. Tato procenta nám ukazují, jak nerovnoměrně je starost o domácnost rozdělena, což je také jeden z hlavních problémů, který ženám zabraňuje být součástí veřejné sféry. Ve Švédsku také můžeme zaznamenat procentuální rozdíl ve starosti o domácnost, ale není tak markantní. Pro bezdětné páry to je 74 % žen a 56 % mužů, zatímco pro páry s dětmi to je 82 % žen a 66 % mužů (Gender Institute for Gender Equality 2019 a). Z toho vyplývá, že švédská společnost není tak konzervativní, když jde o dělení domácích prací. Švédsko není do takové míry ovlivněno stereotypními představami, jakým způsobem by měli žena a muž v domácnosti fungovat. Tento přístup dává ženám větší prostor pro jiné aktivity než jen ty týkající se soukromé sféry.

V případě Maďarska se nám potvrzuje doporučení socialistických feministek vůči spolupráci s muži. Tento feministický proud doporučuje vytvořit aktivní platformu mezi ženami, protože pro muže nikdy nebudou jejich zájmy prioritou, naopak budou chtít zachovat patriarchální společnost bez žen ve veřejném prostoru. Bohužel i přes snahy ženských organizací a spolků, se tyto snahy za lepší postavení žen v politice neseťkaly s výrazným úspěchem. Naopak švédské organizace bojující za lepší postavení žen v rozhodujících orgánech byly úspěšnější. Po propadu ve volbách v roce 1991,

stačilo jediné organizaci Support Stockings „namotivovat“ politické strany k tomu, aby byly více otevřené ke genderové politice. Zde hraje významnou roli fakt, že švédské politické strany si byly vědomy, že si nemohou dovolit přijít o ženské kandidátky ani voličky. Opět můžeme zaznamenat radikálnější rétoriku ze strany žen. Je evidentní, že ženská hnutí byla schopna zanechat vyjednávání a snah o kompromisní řešení toho, aby byl výsledek přijatelný pro obě strany, tudíž byla schopna zanechat liberálního přístupu. Když se ženská hnutí nesetkala s naplněním svých požadavků, byla ochotna svoji rétoriku zradikalizovat a od kooperace upustit, stejně jako radikální feministky, které žádnou diskuzi s muži neuznávají.

Na druhé straně v Maďarsku, zejména po nástupu Orbána všechny tyto snahy jsou potlačovány. Jak jsem již v kapitole 1.1 zmiňovala k tomu, aby se kvóty mohly stát účinným politickým nástrojem je potřeba participace důležitých politických aktérů. Dahlerup v tomto ohledu zmiňovala národní parlament, mužské politické kolegy a mezinárodní organizace (Dahlerup – Hilal – Kalandadze – Kandawasvika-Nhun 2013: 35–36). Z tohoto pohledu to mají ženy v Maďarsku velmi těžké. Parlament je v současné době ovládnut populistickou stranou, která velmi neadekvátním způsobem vystupuje proti ženám ve veřejné sféře. Tato strana definitivně zrušila ministerstva, která dohlížela, zda je ženám poskytován dostatečný prostor a rovné podmínky ve společnosti. Tato ministerstva byla nahrazena institucí, která je zaměřena na záležitosti rodiny. Z čehož vyplývá, jaký postoj strana zaujímá vůči ženám. Ženy jsou vnímány především jako matky, vychovatelky a manželky. Přesně takový postoj kritizují více či méně všechny feministické proudy, ale zejména radikální a socialistické feministky. Oba tyto proudy vidí rodinu jako důvod, kvůli kterému jsou ženy závislé na mužích a jako prostředek, jak ženy odstranit z veřejné sféry. To se v Maďarsku daří a ženy jsou v politických institucích silně podprezentovány. Političtí kolegové jsou v tomto ohledu konzervativní. Podporují genderové stereotypy, vyjadřují se neadekvátně o ženách a jejich schopnostech. Orbán například odůvodnil malý počet žen ve svém kabinetu slovy, že by se málo žen dokázalo vypořádat se stresem, který je s politikou spojený (Walker 2018).

Ve Švédsku můžeme pozorovat spíše přístupy liberálního feminismu, a to v tom smyslu, že je budována společnost, která se snaží vytvářet genderově neutrální prostředí. Můžeme si to ukázat nejen na přístupu ke kvótám, ale i například na

rodičovské dovolené, kdy pro její čerpání platí stejné podmínky pro oba rodiče (European Commission 2019 b). Tím pádem nejsou ženy nuceny vzdávat se své kariéry kvůli výchově a starosti o rodinu. Naopak maďarská společnost se stále definuje jako konzervativní a tradiční. Jsou stále upřednostňovány typické genderové role, ve kterých se mužům přenechává veřejná sféra a ženám sféra soukromá. Uvedeme si příklad s rodičovskou dovolenou. Rodičovská dovolená pro otce je pouhých pět dnů (European Commission 2019 a). Tady můžeme vidět, že maďarská politická scéna, ale i společnost v takové míře neparticipují při utváření genderových politik. Překážky, se kterými se musí ženy při vstupu do politiky potýkat, jsou mnohonásobné oproti těm, se kterými se setkávají muži. V Maďarsku je zatím potřeba spíše aplikovat myšlenky socialistických feministek. Maďarsko výrazně zaostává za evropským průměrem v otázkách genderové rovnosti. Pokud se přikloníme k názorům socialistických feministek, Maďarsko musí v první řadě vytvořit rovné ekonomické a sociální podmínky, aby se ženy mohly začít prosazovat i ve veřejné sféře. Zároveň je důležité takzvané „zvyšování povědomí (consciousness-raising)“, které podporují radikální feministky, protože významnou roli hraje i pohled společnosti do velké míry nakloněný udržování genderových stereotypů. Na druhé straně spektra indexu genderové rovnosti stojí Švédsko se svou velmi otevřenou liberální politikou vůči oběma pohlavím. Švédsko obecně podporuje genderově neutrální politiky ve všech oblastech, které jsou Evropskou unií evaluovány, i když v některých oblastech života žen je stále prostor pro zlepšení.

ZÁVĚR

Ženy v současné době mají možnost být součástí politické scény, ale jak jsme si zároveň v práci ukázaly, není to vždy jednoduché. Politická participace je ovlivněna velkým množstvím faktorů, které hrají pro i proti ženám. Naší snahou bylo zjistit, jaké faktory feministickou optikou ovlivňují vývoj a přijetí genderových kvót. Jak už jsme zjistili, samotná implementace kvót v politických institucích není dostatečným opatřením, které automaticky povede ke zlepšení genderové nerovnosti. Některé státy, jako například Švédsko, svoji roli v genderové politice sehrává velmi dobře. Dle feministických teorií je důvodem zejména graduální vývoj společnosti, politického establishmentu a také aktivní participace ženských spolků. Ženské spolky zde sehrály zásadní roli. Neobávaly se radikálnější rétoriky v případech, kdy politický establishment nebyl ochotný kooperovat. Švédsko svým přístupem dosáhlo velmi pozitivních výsledků, a proto se staví do čela Evropské unie, jako neúspěšnější země v rámci genderové rovnosti. Švédsku se podařilo změnit úhel pohledu na identitu ženy. Její pozice ve společnosti již není výlučně vnímána skrze tradice a normy vytvořené konzervativním nastavením společnosti a přesvědčení o správnosti genderových stereotypů, ale je přikládán mnohem větší důraz na plnění individuálních potřeb v rámci kulturních, náboženských, sociálních, ekonomických a politických rovin. Přijímaná opatření pro zlepšení pozice žen ve společnosti a politických institucích prostupuje všemi těmito rovinami, čímž výrazně otevírá prostor pro ženy identifikovat se v rámci společnosti v mnohem širším kontextu než pouze v rámci soukromé sféry. Švédsku lze jen doporučit, aby stále bralo genderovou politiku vážně jako do současné doby. Jiné státy, jako Maďarsko, mají před sebou velmi dlouhou cestu ke genderové vyváženosti. Maďarsko si prošlo odlišným vývojem než Švédsko. Důvodem, dle feministické teorie bylo vytvoření si odlišných ideálů o genderu a pozice žen v politice s ním spojenou. I přes pokusy ženských spolků o diskuzi s politickým establishmentem, jsou jejich snahy ignorovány a potlačovány. Komparace Švédska a Maďarska nám ukázala, že snahy feministických a ženských hnutí se neseťkají s úspěchem, pokud politika stran, politických lídrů a politických institucí je nakloněna uchování a podpoře genderových stereotypů. V tomto ohledu ženám ani nemohou pomoci argumenty, se kterými přichází radikální feministky. Tyto argumenty tvrdí, že pokud se v rámci společnosti a zejména žen bude zvyšovat povědomí o problematice genderu, dojde k (radikální) proměně společnosti. V Maďarsku, ale tyto argumenty nemohou být naplněny, zejména také z důvodu, že

vládnoucí strana zakázala vyučovat genderová studia na vysokých školách a zároveň také zrušila ministerstva zabírající se genderovou politikou. Postoj liberálních feministek zde v tuto chvíli postrádá jakýkoliv význam, z důvodů, že možný dialog s mužskými protivníky je zkrátka nemožný a nevedl by k žádnému výsledku. V případě Maďarska jde o problém, na který poukazují kritici genderových kvót. Jde o esencializaci identity žen a prohlubování binárních rozdílů. Tato kritika je spojena zejména se stigmatizací žen v určitém historickém kontextu, které vedlo k připsání ženám určité postavení v rámci společnosti. Kritika, zejména Iris Marion Young (2000) poukazuje na to, že je potřeba zbavit se esencializace ženství a přijmout jedinečnost každého jedince ve společnosti. Přičemž, poté může dojít k naplnění rovnosti. Přesto tvrdí, že bez určité definice žen jako sociální skupiny, nemůžeme definovat problém jako systematický a formulovat požadavky vycházející z feministické teorie. Podle Young je možné spravedlnosti a rovnosti dosáhnout pouze tehdy jsou-li v dostatečné míře distribuovány podmínky, které povedou k zohlednění individuálních schopností jednotlivce v rámci společnosti. Young se s Fraser shoduje na tom, že útlak je systematický a způsobený ekonomickými, politickými a kulturními institucemi (Uhe 2007: 297). Čímž je vlastně definován problém, se kterým se potýkají ženy v Maďarsku. Jejich pozice ve společnosti je definována skrze neochotu jednotlivých institucí, ženy přijmout jako jedince s individuálními schopnostmi a zkušenostmi, protože jsou stále stigmatizovány kategorií žena, která byla vytvořena historickým a sociálním vývojem země. Je důležité, aby společnost v Maďarsku přestala striktně uznávat pouze kategorii muž a žena, protože oba tyto subjekty jsou definovány v mnohem širším společenském kontextu. K tomu, aby došlo k nastolení rovnosti je nutné definovat základní formy útlatku a v návaznosti na definici nabídnout konkrétní formu reprezentace (Young 1990: 39). Možné východisko, se zde naskýtá v příkladu, kterým neochotný přístup politiků řešily ženské spolky ve Švédsku. Znamenalo by to vytvořit čistě ženskou politickou stranu a snažit se svým programem získat co nejvíce potencionálních voličů a voliček. Zde se ovšem opět dá polemizovat nad tím, jak vnímat ženskou identitu. Je možné definovat ženy jako jednotnou sociální skupinu, anebo jak jsme zmínili, nelze akceptovat zařazení žen pouze do jedné sociální skupiny. Můžeme žádat univerzální principy a rovné zacházení pro všechny, anebo je nutné soustředit se na individuální a skupinové odlišnosti. Od osmdesátých let se feministická teorie kladou důraz na individuální potřeby jednotlivce. Hlavní kritikou tudíž je, že univerzální

principy, které nabízejí právě genderové kvóty, nemohou reflektovat potřeby všech členů společnosti a vedou k ještě větší opresi. Proto by vzniknuvší politická strana měla reprezentovat individuální potřeby jednotlivců prostupovat více štěpnými liniemi, se kterými se ženy dále v rámci společnosti identifikují. Přičemž Butler poukazuje na fakt, že genderové odlišnosti, jsou pouze výsledkem opakujících se kulturních a sociálních zvyků a jako takové mohou být změněny (1993: 250). Proto by bylo nutné zaměřit se na rovinu kulturní, náboženskou, sociální, ekonomickou a politickou a soustavným nátlakem dojít ke změnám vnímání genderu a konotací s ním spojených. V tomto ohledu by jim mohla pomoci rétorika socialistických feministek, které právě hledají příčiny nerovnosti v těchto rovinách. V situaci, ve které se maďarské ženy v současné době nacházejí, by to ale znamenalo soustavnou a nepřetržitou aktivitu ve všech rovinách společnosti. Proto aby mohlo dojít k výrazné změně chápání ženské identity v širším kontextu a překonání genderových stereotypů, vytvořených během vývoje společnosti.

SEZNAM LITERATURY

- ÁLVAREZ – RIVERA, M. (2018). Election Resources on the Internet: Elections to the Hungarian National Assembly, (<http://electionresources.org/hu/>, 6. 4. 2020).
- BERGQVIST, CH. – FINDLAY, S. (1999). Representing Women in the Policy Process, In: BRISKIN, L. – ELIASSON, M. *Women's Organizing and Public Policy in Canada and Sweden*. McGill-Queen's Press, s. 119–141.
- BJARNEGARD, E. – ZETTERBERG, P. (2011). Removing Quotas, Maintaining Representation: Overcoming Gender Inequalities in Political Party Recruitment. *Representation: Journal of Representative Democracy*, 47(2), s. 187-199.
- BUNCH, Ch. – FRIED, S. (1996). Beijing '95: Moving Women's Human Rights from Margin to Center Author. *The University of Chicago Press Stable* 22 (1), s. 200–204.
- BUSH, S. S. (2011). International Politics and the Spread of Quotas for Women in Legislatures. *Cambridge University Press on behalf of the International Organization Foundation*. 65 (1), s. 103–137.
- BUTLER, J. (1993). *Bodies That Matter: On the Discursive Limits of "Sex"*. Routledge.
- CONNELLY, M. P. – MURRAY LI, T. – MACDONALD, M. – PARPART, J. L. (2000). Feminism and Development: Theoretical Perspectives, In: PARPART, J. L. – CONNELLY, P. M. – BARRITEAU, E. V. *Theoretical Perspectives on Gender and Development*. International Development Research Centre.
- ČLÁNEK Č. 141 [Amsterodamská smlouva článek 119]. Sociální politika, všeobecné a odborné vzdělávání mládeže. In: *Smlouva o založení Evropského společenství*. (http://www.euroskop.cz/gallery/2/756-smlouva_o_es_nice.pdf, 2. 12. 2019). s. 189.
- DAHLERUP, D. (1993). From movement protest to statefeminism: The women's liberation movement and unemployment policy in Denmark, *Nordic Journal of Feminist and Gender Research.*, s. 5–18.
- DAHLERUP, D. – GABER, M. A. (2017). The Legitimacy and Effectiveness of Gender Quotas in Politics in Central Europe, *Gender Quotas in Politics in Central Europe*, s. 307–315.

- DAHLERUP, D. – HILAL, Z. – KALANDADZE, N. – KANDAWASVIKA-NHUNDU, R. (2013). Atlas of Electoral Gender Quotas. *International Institute for Democracy and Electoral Assistance 2013*. s. 13–233.
- DAHLERUP, D. – NORRIS, P. (2015). On the Fast Track: The Spread of Gender Quota Policies for Elected Office. *Faculty Research Working Paper Series*, s. 4–34.
- DAHLERUP, D. (2003). Quotas are Changing the History of Women. *Department of Political Science, Stockholm University*, s. 4.
- DAHLERUP, D. (2006). *Women, Quotas, and Politics*. Routledge. s. 1–293.
- DAHLERUP, D. (2007). Electoral Gender Quotas: Between Equality of Opportunity and Equality of Result. *Representation* 43 (2), s. 73-92.
- DAVISON – SMICH, L. (2006). Implementation of Political Party Gender Quotas. *Party Politics*. 12 (2), s. 212–229.
- DE HAAN, F. (nedatováno). A Brief Survey of Women's Rights. *United Nations*. (<https://www.un.org/en/chronicle/article/brief-survey-womens-rights>, 22. 2. 2020).
- DEFEIS, E. F. (1999). The Treaty of Amsterdam: The Next Step Towards Gender Equality? *Boston College International & Comparative Law Review* 23(1). s. 2–33.
- EPURE, M. (2014). Critically Access: The Relative Merits Of Liberal, Socialist And Radical Feminism. *Journal of Research in Gender Studies* 4(2), s. 514–519.
- EUROPEAN COMMISSION. (2019 a). Country profiles – Hungary: Policies and progress towards investing in children, (<https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1248&langId=en&intPageId=3644>, 11. 4. 2019).
- EUROPEAN COMMISSION. (2019 b). Country profiles – Sweden: Policies and progress towards investing in children, (<https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1248&langId=en&intPageId=3658>, 11. 4. 2019).

- EUROPEAN INSTITUTE FOR GENDER EQUALITY. (2019 a). Gender Equality Index 2019: Sweden, (<https://eige.europa.eu/publications/gender-equality-index-2019-sweden>, 3. 4. 2020).
- EUROPEAN INSTITUTE FOR GENDER EQUALITY. (2019 b). Gender Equality Index 2019: Hungary, (<https://eige.europa.eu/publications/gender-equality-index-2019-hungary>, 3. 4. 2020).
- EUROPEAN WOMEN'S LOBBY. (2015). *25 years of European Women's Lobby*. (<https://womenlobby.org/25-years-of-European-Women-s-Lobby?lang=en>, 4. 3. 2020)
- EVROPSKÝ INSTITUT PRO ROVNOST ŽEN A MUŽŮ. (2017). *EIGE v kostce 2017*.
- FAHS, B. (2011). Ti-Grace Atkinson and the Legacy of Radical Feminism. *Feminist Studies*. 37 (3), s. 561–587.
- FODOR, É. (2002). Smiling Women and Fighting Men: The Gender of the Communist Subject in State Socialist Hungary. *Gender and Society*. 16 (2), s. 240–263.
- FREIDENVALL, L. – DAHLERUP, D. SKJEIE, H. (2006). The Nordic countries: an incremental model, In: DAHLERUP, D. *Women, Quotas, and Politics*. Routledge, s. 55–82.
- FREIDENVALL, L. – KROOK, M. L. (2011). Discursive Strategies for Institutional Reform: Gender Quotas in Sweden and France, In: KROOK, M. L. – MACKAY, F. *Gender, Politics and Institutions*. Palgrave Macmillan, s. 42–57.
- FREIDENVALL, L. (2003). *Women's Political Representation and Gender Quotas – the Swedish Case*. Quotas a Key to Equality? Department of Political Science, Stockholm University, s. 2–23.
- FREIDENVALL, L. (2011). SWEDEN: STEP BY STEP TOWARDS GENDER BALANCED POLITICAL REPRESENTATION. In: DAHLERUP, D. – FRIEDENVALL, L. *Electoral Gender Quota Systems and their implementation in Europe*. European Parliament, s. 139–151.
- FREIDENVALL, L. (2018). Gender Equality without Legislated Quotas in Sweden, In: LÉPINARD, É. – RUBIO – MARÍN, R. *Transforming Gender Citizenship*, s. 366–397.

- FREINDENVALL, L. (2014). Legal Struggles and Political Mobilization around Gender Quotas in Europe, September. *European University Institut*. (<https://blogs.eui.eu/genderquotas/wp-content/uploads/sites/24/2015/03/Executive-summary-Sweden-Freidenvall1.pdf>, 13. 3. 2020).
- GALLIGAN, Y. – CLAVERO, S. – CALLONI, M. (2007). *Gender Politics and Democracy in post-socialist Europe*. Barbara Budrich Publishers, s. 89–108.
- GREEN MANIFESTO. (2020). (<https://lehetmas.hu/zold-kialtvany/>, 6. 4. 2020).
- GUMAIN, Z. – BONIFERT, M. (2004). Advancement of Women's Issues through Political Mobilization in Hungary: Impact of the Hungarian Socialist Party Quota, *Institute for Democracy and Electoral Assistance*. s. 1–5.
- HEYWOOD, A. (2005). *Politické ideologie*. Praha: Eurolex Bohemia, s. 231–253.
- HOODFAR, H. – TAJALI, M. (2011). *Electroral Politics: Making Quotas Work for Women. Women Living Under Muslim Laws*, s. 1 – 207.
- HUDGES, M. M. – PAXTON, P. – CLAYTON, A. B. – ZETTERBERG, P. (2019). Global Gender Quota Adoption, Implementation, and Reform. *Comparative Politics*, s. 219–238.
- CHAMBERS, C. (2005). Masculine domination, radiál feminism and change. *Feminist Theory*. 6 (3), s. 325–343.
- INTER – PARLIAMENTARY UNION. (2014). *Women in Parliament: 20 years in review*, s. 1–19.
- INTERNATIONAL IDEA. (2019 a). *Indonesia*. Gender Quota Database. (<https://www.idea.int/data-tools/data/gender-quotas/country-view/142/35>, 5. 2. 2020).
- INTERNATIONAL IDEA. (2019 b). *Uruguay*. Gender Quota Database. (<https://www.idea.int/data-tools/data/gender-quotas/country-view/296/35>, 5. 2. 2020).
- INTERNATIONAL IDEA. (2019 c). *Chile*. Gender Quota Database. (<https://www.idea.int/data-tools/data/gender-quotas/country-view/79/35>, 5. 2. 2020).

- INTERNATIONAL IDEA. (2020 a). *Hungary*. Gender Quota Database. (<https://www.idea.int/data-tools/data/gender-quotas/country-view/126/35>, 6. 4. 2020).
- INTERNATIONAL IDEA. (2020 b). *Saudi Arabia*. Gender Quota Database. (<https://www.idea.int/data-tools/data/gender-quotas/country-view/256/35>, 28. 4. 2020).
- IPU PARLINE. (2020 a). Sweden – Parliament. *Inter – Parliamentary Union*, (https://data.ipu.org/node/166/data-on-women?chamber_id=13532&election_id=30838, 23. 3. 2020).
- IPU PARLINE. (2020 b). Hungary – National Assembly. *Inter – Parliamentary Union*, (https://data.ipu.org/node/75/data-on-women?chamber_id=13415, 23. 3. 2020).
- IPU PARLINE. (2020 c). Saudi Arabia – Shura Council. *Inter – Parliamentary Union*, (https://data.ipu.org/node/149/elections?chamber_id=13567, 28. 4. 2020).
- JONES, M. P. (2005). The Desirability of Gender Quotas: Considering Context and Design. *Politics & Gender*. 1 (4), s. 645-652.
- KAMPICHLER, M. (2009). Politiky genderové nerovnosti mužů a žen v Evropské unii z hlediska analýzy rámců. *Sociologický časopis*. 45 (3), s. 785–808.
- KENSINGER, L. (1997). (In)Quest of Liberal Feminism. *Wiley on behalf of Hypatia*. 12 (4), s. 184–195.
- KROOK, M. L. – LOVENDUSKI, J. – SQUIRES, J. (2009). Gender Quotas and Models of Political Citizenship. *British Journal of Political Science* 39 (4), s. 781-803.
- KROOK, M. L. – NORRIS, P. (2014). Beyond Quotas: Strategies to Promote Gender Equality in Elected Office. *Political Studies* 62(1), s. 2–20.
- KROOK, M. L. (2009). *Quotas for women in politics: gender and candidate selection reform worldwide*. Oxford University Press, s. 3–226.
- KROOK, M. L. (2014). Electoral Gender Quotas: A Conceptual Analysis. *Comparative Political Studies* 47(9), s. 1268-1293.

- LOKAR, S. (2003). Women Can Do It. *On m'appelle à régner: Mondialisation, pouvoirs et rapports de genre*. Graduate Institute Publications, s. 146–157.
- LOMBARDO, E. – MEIER, P. (2009). Framing Gender Equality in the European Union Political Discourse. *Social Politics*, s. 2–22.
- MACKINNON, C. A. (1989). *Toward a feminist theory of the state*. Harvard University Press.
- MILL, J. S. (1859). *On Liberty*, Kitchener 2001.
- MINISTRY OF EDUCATION AND RESEARCH SWEDEN. (2014). *Sweden's follow-up of the Platform for Action from the UN's Fourth World Conference on Women in Beijing (1995)*, s. 1–39.
- PANDE, R. – FORD, D. (2011). Gender Quotas and Female Leadership: A Review. *Background Paper for the World Development Report on Gender*, s. 2–36.
- PARISI, L. (2010). Feminist Perspectives on Human Rights. *International Studies Association and Oxford University Press USA*, s. 1–33.
- PAXTON, P. – HUDGES, M. M. – GREEN, J. L. (2006). The International Women's Movement and Women's Political Representation, 1893-2003. *American Sociological Association*. 71(6), s. 898–920.
- PESCHARD, J. (2002). The Quota System in Latin America: General Overview. *International IDEA*, s. 1–8.
- PHILLIPS, A. (1993). *Democracy and Difference*. Polity Press.
- PHILLIPS, A. (1999). *Which Equalities Matter?* Polity Press.
- POPESCU, M. – TÓKA, G. (2000). Campaign Effects in the 1994 and 1998 Parliamentary Elections in Hungary, s. 3–50.
- RAI, S. M. (1999). Democratic Institutions, Political Representation and Women's Empowerment: the Quota Debate in India. *Democratization*. 6 (3), s. 84–99.
- RAI, S. M. – SHAH, N. – AYAZ, A. (2007). Achieving Gender Equality in Public Offices in Pakistan. *UNDP*, s. 25–36.

- RADY, M. (nedatováno). *The 1994 Hungarian General Election*, (<http://archive.fairvote.org/reports/1995/chp7/rady.html>, 28. 4. 2020).
- RAMPTON, M. (2008). Four Waves of Feminism. *Pacific Magazine*. (<https://www.pacificu.edu/about/media/four-waves-feminism>, 18. 2. 2020).
- ROSENBLUM, N. L. (1947). Feminist Perspectives on Civil Society and Government, In: ROSENBLUM, N. L. – POST, R. C. *Civil society and government*. Princeton University Press, s. 151–173.
- SCHACKOW, N. (2014). Hungary's Changing Electoral System: Reform or Repression Inside the European Union? *University of Innsbruck*, s. 1–23.
- SCHONARD, M. (2019). Fakta a čísla o Evropské Unii. *Rovnost žen a mužů*. (<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/cs/sheet/59/rovnost-zen-a-muzu>, 4. 3. 2020).
- SNYDER, R. C. (2008). What Is Third Wave Feminism? A New Directions Essay. *Signs: Journal of Women in Culture & Society*. 34 (1), s. 175–196.
- THE ECONOMIST. (2020). *The Economist Intelligence Unit's Democracy Index*. (<https://www.economist.com/graphic-detail/2020/01/22/global-democracy-has-another-bad-year>, 25. 3. 2020).
- THE WORLD BANK. (2018). Rwanda: *Data Bank*. (<https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=2&country=RWA>, 22. 2. 2020).
- UHDE, Z. (2007). Feministická společenská kritika: Rovnost a diference. In: ŠUBRT A KOLEKTIV, *Soudobá sociologie*. Karolinum, s. 279–315.
- UN WOMEN. (2019). *World Conferences on Women*. (<https://www.unwomen.org/en/how-we-work/intergovernmental-support/world-conferences-on-women>, 9. 2. 2020).
- UNITED NATIONS NEW YORK. (2006). *Agreed Conclusions of the Commission on the Status of Women on the Critical Areas of Concern of the Beijing Platform for Action 1996-2005*, Department of Economic and Social Affairs, s. 28–32.
- UNITED NATIONS. (2015). *MDGs 2015: Fakta*. (<https://www.osn.cz/mdgs-2015-fakta/>, 26. 11. 2019).

- VANYI, E. (2019). Women in the Second Line? Women's Participation at Middle-Level The Representation of Women in the Government Decision-Making in Hungary. *Corvinus University of Budapest*, s. 3–15.
- WALKER, S. (2018). 'We won't keep quiet again': the women taking on Viktor Orbán. *The Guardian*, (<https://www.theguardian.com/world/2018/dec/21/hungary-female-politicians-viktor-orban>, 6. 4. 2020).
- WÄNGNERUD, L. (2005). Sweden: A Step-wise Development, In: BALLINGTON, J. – KARAM, Z. *Women in Parliament: Beyond Numbers*, s. 238–248.
- WILLIS, E. (1984). Radical Feminism and Feminist Radicalism. *Social Text*. 9 (10), s. 91–118.
- WISCHERMANN, U. – MUELLER, I. K. (2004). Feminist Theories on the Separation of the Private and the Public: Looking Back, Looking Forward, *Women in German Yearbook*. 20 (2004), s. 184–197.
- WITHWORTH, S. (1997). *Feminism and International Relations*. Macmillan Press. s. 11–38.
- WOMEN IN NATIONAL PARLIAMENTS. (2000). *World Classification*. Inter-Parliamentary Union. (<http://archive.ipu.org/wmn-e/arc/classif250100.htm>, 25. 3. 2020).
- WOMEN IN NATIONAL PARLIAMENTS. (2015). *World Classification*. Inter-Parliamentary Union. (<http://archive.ipu.org/wmn-e/arc/classif010115.htm>, 25. 3. 2020).
- WOMEN IN NATIONAL PARLIAMENTS. (2019). *World Classification*. Inter-Parliamentary Union. (<http://archive.ipu.org/wmn-e/classif.htm>, 25. 3. 2020).
- WOMEN IN POLITICS: 2019. (2019). *Situation on 1 January 2019*. Inter-Parliamentary Union. (<https://www.ipu.org/resources/publications/infographics/2019-03/women-in-politics-2019>, 27. 11. 2019).
- YOUNG, I. M. (2000). *Inclusion and Democracy*. Oxford University Press.
- YOUNG, I. M. (1990). *Justice and the Politics of Difference*. Princeton University Press.
- YEE, V. (2020). Saudi Law Granted Women New Freedoms. Their Families Don't Always Agree. *The New York Times*,

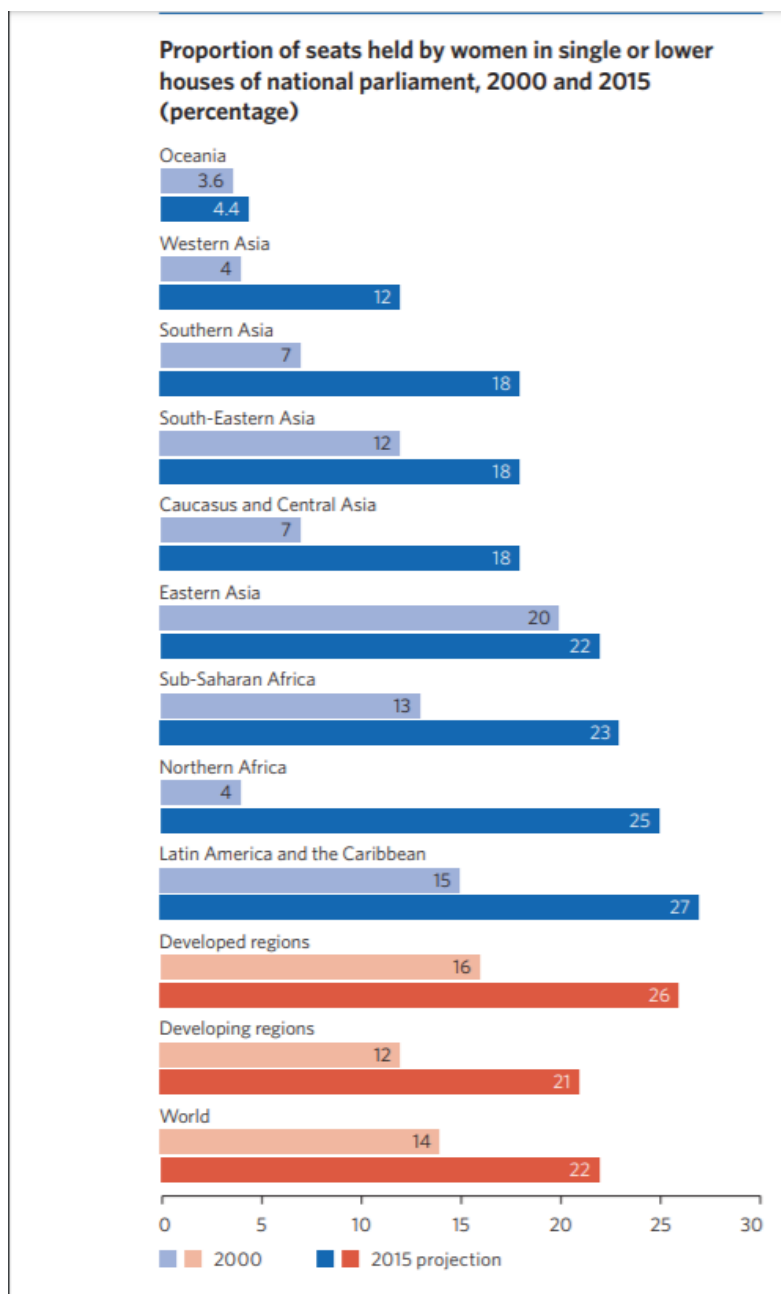
(<https://www.nytimes.com/2020/03/14/world/middleeast/saudi-women-rights.html>, 28.
4. 2020).

Resumé

In bachelor thesis, I focused on the theme of gender quotas and feminist theories. The work is divided into two parts. The first part brings elementary knowledge about different types of gender quotas and different approaches of feminist theories towards them. The practical part includes research focused on two European union states. In this part the work is focused on gender quota application and its approach towards improvement of women's position in politics. The aim of bachelor thesis is to compare these two states, and describe mechanisms from feminist point of view, which might or might not help to develop more open environment for women in society in general. The research showed that even if states apply the same type of gender quotas, there still are many more factors affecting development of gender equality.

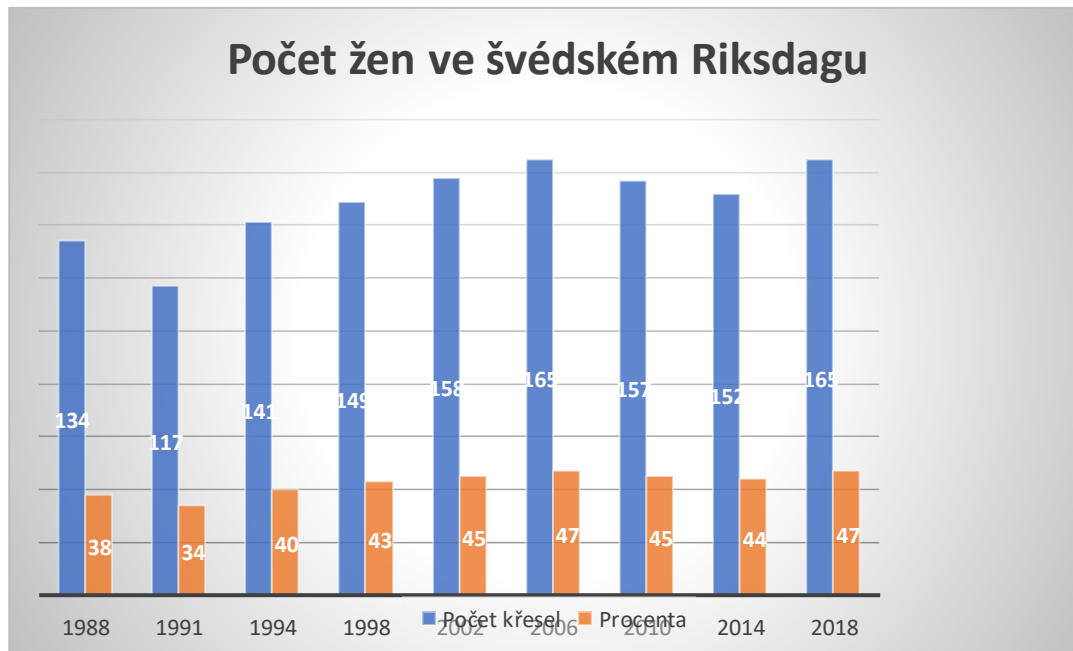
Přílohy

Obrázek číslo 1

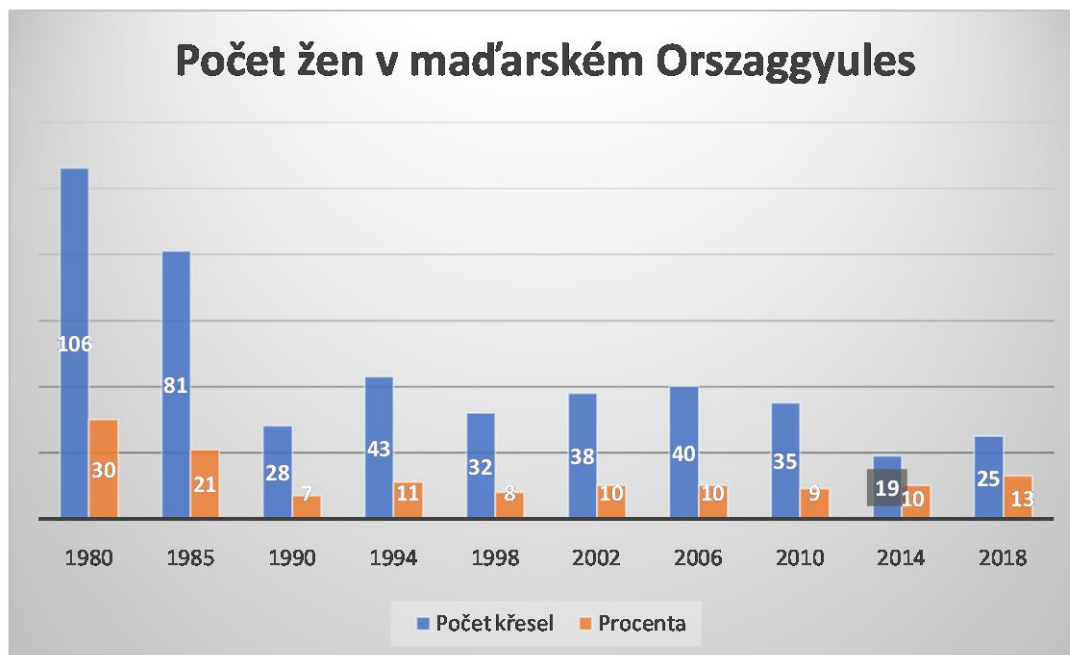
zdroj: The Millennium Development Goals Report 2015

Graf číslo 1

Zdroj: IPU Parline 2020 a

Graf číslo 2

Zdroj: IPU Parline 2020 b